VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1946. G. 21. JUNIJĀ Nr. 25 (75)

LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS PRIEKŠSĒDĒTĀJAM BIEDRAM E. MELNGAILIM

Sakarā ar Latvijas Padomju Komponistu Savienības I plenuma noslēgumu, apsveicam komponistus — plenuma dalībniekus un novēlam vislabākās sekmes turpmākajā muzikalās jaunrades darbā.

Gaidām no jums — padomju komponistiem — jaunus darbus, kas kalpo tautai un saskan ar lielā Staļina laikmeta idejām.

Valdība un partija ir pārliecinātas, ka plenums palīdzēs latviešu muziķiem pareizāk saskatīt savas tautas mākslas īpatos ceļus un veicināt latviešu muzikas attīstību un uzplaukumu.

Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētājs
V. Lācis

Latvijas K(b)P Centralās Komitejas sekretars
J. Kalnbērziņš

Mākslinieki vasaras atpūtā Rīgas jūrmalā

Draudzības un vienības svētkos

Vasaras saulgriežos, kad gaismas putns ar vienu spārnu ievēdina agru rīta stundu, bet ar otru pieskaras pusnaktij, kad koki, puķes un labības stiebri pilni dzīvības sulu, kad cilvēki dziļi izjūt īsā ziemeļu saules laika saldumu, atskan latviešu Līgo. No mājas uz māju tas aizšalc pāri mūsu zemei, no Apes pakalniem un Salacgrīvas līdz Liepājas bākai un Latgales ezeriem, un arājs sveicina zvejnieku, rūpnīcas strādnieks zinātnieku, kas aizslēdz savu laboratoriju un meklē zāles un puķes Jāņu vainagiem. Cilvēka dzīvi pilda un rotā darbs, un priecīgie svētki latvietim doti, lai viņš vasaras sākumā atskatītos uz paveiktiem darbiem, no jauna noslēgtu derību ar dabu, kas dzīvo mūžīgās maiņās un atjaunotnē, līksmi izjustu savu radīšanas spēku un droši vērtos nākamībā.

Kad svinēsim gaišos svētkus, mums ienāks prātā 1941. gada Jāņi. Kāškrustnieka tanki jau mīdīja mierīgos padomju tīrumus un dārzus, plūda asinis, un daudziem, daudziem atvadu skūpsti bija pēdējās saites ar mīļiem un tuviem cilvēkiem. Kad toreiz pacēlām kausus, rokas mirkli kavējās tos pieskandināt, jo mēs domājām, ka iesācies visnetaisnākais, visnodevīgākais un visnežēlīgākais karš, ka vasaras saulgriežus fašisti tīko pārvērst par tumsības svētkiem, un ka būs vajadzīga vislielākā drosme un izturība, lai atkal reiz brīvi un līksmi atskanētu Līgo. Šī drosme, izturība un ticība nākotnei mājoja latviešu strādnieku un partizanu, visu padomju patriotu sirdīs kara gados, un līgodziesmas atskaņēja gan tālumā no dzimtenes, gan partizanu silos, ja ne skaļos pulkos, tad klusās sirds domās.

Kad aizgājēji pārnāca mājās, pie Jāņu ugunīm raisījās stāsti par pārdzīvoto. Briesmas, kas bija uzvarētas, ciešanas, kas bija pārdzīvotas, bija kļuvušas dārgas, svētas atmiņas. Un atkal un atkal mēs atcerējāmies, cik brīnišķīgi kaujās un darbā bija apvienoti padomju ļaudis, kam šī vienība atnesa uzvaru. Vairāk nekā jebkad par to jādomā Līgosvētkos, kas ir latviešu tautas vienības svētki. Kopš Merķeļa un Pumpurs sajūsmināti aprakstījuši Līgo dienas, pagājuši daudzi gadi, radušās jaunas dziesmas, bet pamatā ir vecuvecā tautas vienotības doma. Dabas spēkiem kūsājot saules zelta kausā, jauniešu sirdīm iedegoties mīlestībā, sirmgalvjiem atceroties senas teikas, latvieši piemin savas tūkstoš gadu saites ar Baltijas jūras piekrastes zemi, kas slacīta viņu sviedriem un asinīm. Padomes devušas brīvību latviešiem, ap padomēm pulcējas šais Jāņos visi latvieši, kas patiesi mīl savu zemi.

Jāņu dziesmas skanēs tālu uz dienvidiem no mums. Tās gan citādas, bet daudzas svētku paražas pilnīgi vienādas latviešiem, baltkrieviem un ukraiņiem. Ar baltkrieviem mums daudz kopības vēsturē, arī valodā, ukraiņu dziesmotā līksmība mums saprotama un tuva. Ugunskuri degs lejā līdz Melnai jūrai. Baltijas jūras krastos, Zilā kalnā pie Valmieras, dižajā Rīgā mēs uzsauksim laimes krievu Jāņiem — Ivaniem un klusumā mirklī pieminēsim Krievijas dēlus, Sarkanās Armijas kareivjus, kas ziedojuši dzīvību par mūsu Latviju. Draudzību pārbauda briesmās un postā, un savas vēstures visrūgtākajos brīžos mēs redzējām, cik uzticīgi un nesavtīgi draugi mums krievi. Draudzību vainago un sumina svētkos, un Jāņu dienās tas padodas visjaukāk, visdziļāk. Kā mīļus draugus, seno latviešu viesmīlību godā celdami, mēs sveicinām Līgo svētkos ziemeļu un dienvidu, rietumu un austrumu tautu pārstāvjus. Mēs raugāmies tālu pāri robežām pasaulē un domājam, ka angļu Džons, italiešu Džovanni, franču Žans ir mūsu Jāņa draugi, ja vien viņi cīnās par kopīgiem darba ļaužu mērķiem, ka vācu Johans, kas nav kalpojis kā vergs Hitleram, kļūst atkal cilvēks, ka spāniešu Huans, kas smok Franko cietumā, gaida glābiņu no brīvajiem vārda brāļiem, — mūsu Jānim ir daudz biedru un draugu. Rotājies tumšzaļajām ozollapām, viņš sveicina visus, kas godā brīvību, kas godīgi un atklāti sniedz viņam roku mūsu tautas sensenajos svētkos.

Vīgriezes un kalmes, āboliņš un pļavu zāles smaržo istabā, pavada latviešus visās Jāņdienu gaitās, un sirmās Rīgas akmeņi liekas pārvērtušies, kļuvuši jauni, liekas, sāks ziedēt. Tā jauna un ziedoša kļuvusi visa mūsu dzīve, un līksmi skan Padomju Latvijas ārēs senais, gaišais latviešu Līgo, kas tagad ieguvis jaunu spēku un spožumu.

J. Sudrabkalns

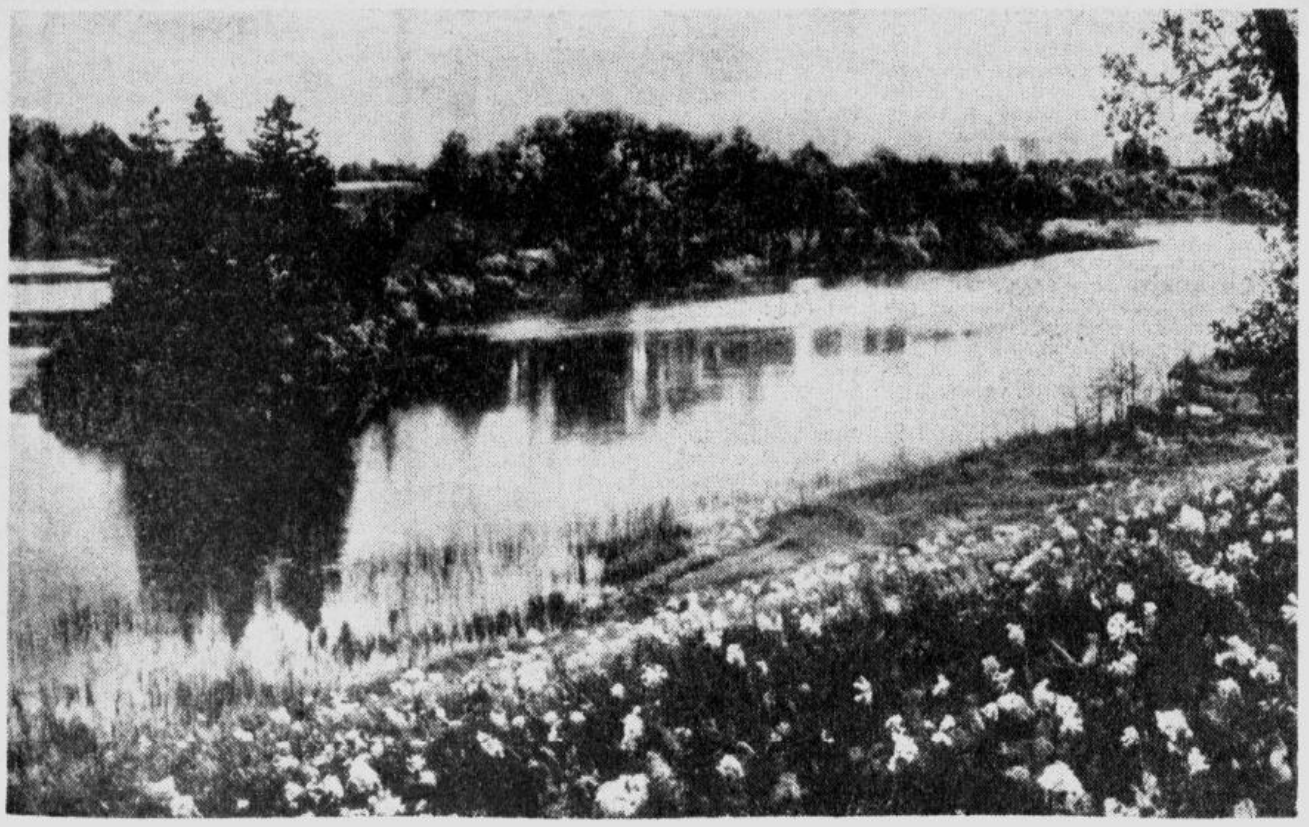

... Jāņu nakti simts novadu tiekas, dziesmu valodā krastu sveic krasts

Anna Brodele

Vasarā

Brūna un smejoša, vējainiem spārniem
Zaļā un zeltā vasara iet —
Rokās tai smilgu un pīpeņu klēpis,
Sārti pie krūtīm magones zied.

Bērzi tai apkārt skauj šalcošus zarus,
Dienvidū elpu aiztura mežs,
Noviļņo druva kā okeans zilgans,
Auglības elpa pāri kad dveš.

Dzidrajiem ezeriem pārbrienot pāri,
Sauli ar rokām tā pievilka klāt,
Brūna un ziedoša, vējainiem spārniem
Tālāk iet dzīvību suminot.

GORKIJA DESMIT GADU NĀVESDIENAS ATCERES SARĪKOJUMS DAILES TEATRĪ

17. junijā, Maksima Gorkija nāves desmitajā gadadienā, Mākslas lietu pārvalde, Latvijas Padomju Rakstnieku Savienība, Latvijas teatru biedrība un Arodbiedrību Centrālā Padome Dailes teatrī bija sarīkojusi plašu lielā rakstnieka atcerei veltītu sarīkojumu.

Dailes teatra zāle bija pārpildīta. Pie prezidija galda — Ministru Padomes Priekšsēdētājs V. Lācis, Tautas rakstnieks A. Upīts, LK(b)P CK sekretars A. Pelše, Izglītības ministrs K. Strazdiņš, Rakstnieku Savienības sekretars Kārlis Krauliņš, Radiokomitejas direktors I. Lēmanis, Rīgas pilsētas izpildkomitejas priekšsēdētājs A. Deglavs, Dailes teatra mākslinieciskais vadītājs Nopelniem bagātais mākslas darbinieks E. Smiļģis, Nopelniem bagātā kulturas darbiniece rakstniece A. Sakse u. c.

Atceres sanāksmi atklāja Tautas rakstnieks Andrejs Upīts.

— Jau 1905. gada revolucijas priekšvakarā, — teica b. Upīts, — Maksims Gorkijs ar saviem revolucionarajiem darbiem ierosināja un palīdzēja arī latviešu tautai pievienoties lielās brāļu tautas cīņai. Šī cīņa, izgājusi dažādus etapus, noveda mūs pie Padomju Latvijas.

Maksims Gorkijs ir viens no pirmajiem, kas sāk iepazīstināt krievu tautu ar latviešu literaturas sasniegumiem, tulkojot krieviski labākos tālaika latviešu literaturas sasniegumus. Viņa mākslas iespaids ir liels arī latviešu kulturā un tās attīstībā.

Par Maksimu Gorkiju dzīvē un darbā referēja doc. Arvīds Grigulis.

— Šajās dienās visa kulturālā cilvēce atzīmē Maksima Gorkija — lielā rakstnieka revolucionara un lielā cilvēka — nāves desmito gadadienu. Viņš mira cīņā — viņu noslepkavoja padomju iekārtas, padomju tautas un kulturas ienaidnieki. Bet Maksimu Gorkiju nevar iznīcināt. Ar Maksimu Gorkiju padomju tauta gāja cīņā pret vācu fašistiskajiem iebrucējiem Lielajā Tēvijas karā un uzvarēja. Viņa liesmainos vārdus: «Ja ienaidnieks nepadodas, to iznīcina» — izpildīja Sarkanā Armija.

Tālāk Arvīds Grigulis pastāsta, kā Maksims Gorkijs izaug par tādu garu, kam ir tikai viens mērs — padomju tauta. Bez Gorkija nevar iedomāties padomju kulturu, vismaz tik lielu un varenu, kāda tā ir šodien.

Kas ir šie spēki, kas iznesa viņu no dzīves padibenēm dzīves un kulturas kalngalos?

Tā ir, vispirms, viņa vecmāmiņa, kas māca viņam zem cilvēku ārējās čaulas saskatīt viņu sirdis, tās ir grāmatas, un galvenais — tas ir revolucionarā proletariata spēks. Maksims Gorkijs parādās uz literaturas skatuves taisni tad, kad uz cīņas skatuves uznāk Ļeņina un Staļina partija. Līdz ar Ļeņinu un Staļinu viņš iet partijas priekšgalā, augsti turot revolucijas sarkano karogu, kā vēl neviens rakstnieks to līdz šim nav turējis.

Maksima Gorkija skola ir dzīve. Viņa dzīve vārda vistiešākā nozīmē ir cīņa. Un nekad viņš nav baidījies pieņemt šo cīņu.

Būdams Krievijas rakstnieks, Maksims Gorkijs tai pašā laikā ir arī visas cilvēces rakstnieks, vislielākais cilvēcības sludinātājs. Viņš ir it kā vidutājs starp divām kulturām — krievu klasisko un padomju kulturu. Klasiskās kulturas mantojumu, ko viņš uzsūcis sevī, viņš nodod jaunajai padomju paaudzei, kura savukārt, kritiski vērtējot to, ceļ uz tās pamatiem varenu socialisma kulturu.

Referatam sekoja koncerts: LPSR Valsts Dailes un krievu dramas teatra aktieri izpildīja Maksima Gorkija darbus. Nopelniem bagātais skatuves mākslinieks A. Filipsons lasīja Maksima Gorkija darbu «Vētras putns», aktrise Alma Ābele — «Italiešu pasaka», N. Barabanovs — «Dziesma par vanagu». Dziesmu no lugas «Saules bērni» dziedāja aktieris Kārlis Valdmanis. Dzejoli «Teiksma par Marko» deklamēja Alma Ābele. Krievu dramas un Dailes teatru kolektīvi izrādīja fragmentus no Gorkija lugām «Ienaidnieki» un «Jegors Buličovs un citi».

L.

18. junijā M. Gorkija atceres vakaru rīkoja Valsts Rakstniecības muzejs. Par Gorkija dzīvi un darbu referatu lasīja muzeja direktors K. Freinbergs; par folkloras nozīmi Gorkija darbos — Nopelniem bagātais kulturas darbinieks P. Birkerts; interesantus datus par Gorkija uzturēšanos Rīgā un Rīgas jūrmalā pastāstīja vēsturnieks A. Kāpostiņš. Gorkija darbus — «Dziesma par Vanagu», «Vecā Izergiļa» un «Vētras putns» lasīja Nopelniem bagātie skatuves mākslinieki N. Barabanovs un P. Baltābola.

Pēc tam notika Gorkija dzīvei un darbiem veltītās izstādes atklāšana.

Izstādē daudz interesantu un retu materiālu par Gorkija bērnības laikiem, par dzīvi Ņižnij-Novgorodā, Kazaņā, Arzamasā, Peterburgā, Amerikā, Kapri salā Itālijā. Izstādē redzams Petropavlovskas cietuma kameras uzņēmums, kurā Gorkijs atradās iesiodzījumā 1905. g., Peterburgas ochrankas kartīte par Alekseja Peškova Maksima dēla apcietināšanu u. c. Izstādīta arī M. Gorkija lugas «Dibenā» pirmizrādes afiša Maskavas Dailes teatrī 1902. g. 18. decembrī un skati no izrādes. Lugas galvenās personas tēlo tā laika ievērojamākie aktieri: Satinu — Staņislavskis, Nastju — Knipere, Baronu — Kačalovs, Luku — Moskvins. Daudzās fotogrāfijas attēlo Maksimu Gorkiju kopā ar Ļeņinu, Staļinu, Molotovu, Vorošilovu, Romenu Rolanu.

Mākslinieka K. Freimaņa eļļas gleznojums rāda M. Gorkiju Rīgas jūrmalā 1905. g. Bez tam vēl izstādītas Gorkija darbu «Māte», «Artamonovu uzņēmums», «Vētras putns» ilustraciju reprodukcijas, skati no «Jegora Buličova un citi» izrādes LPSR Dailes teatrī, Maksima Gorkija grāmatas krievu un latviešu valodā un daudz citu eksponatu — pavisam pāri par 250.

Annas Brodeles dzeju grāmata

Anna Brodele «Brīvā dzimtene». Dzejas. VAPP grāmatu apgāds. Rīgā, 1946.

Anna Brodele pazīstama vairāk kā lugu, it īpaši spraigu vienčēlienu, rakstniece. Kara laikā viņa sekmīgi parādīja savas spējas arī stāstā, notēlojot kolhoza dzīvi.

Tagad iznākuši viņas dzejoļi. Tie savā vairumā jau redzēti periodiskos izdevumos. Tomēr tagad vienkopus grāmatā tie mums dzejnieci parāda jau pilnā augumā — ar tās stiprajām un vājajām pusēm.

Izrādās, ka Anna Brodele dzejo jau veselus 12 gadus. Tas rakstnieka darbā nav īss laiks. Krājumā ievietoti 30 dzejoļi. 12 gados tas nav daudz, lai arī tā būtu izlase no labākā.

Krājums iedalīts četrās daļās: 1934. gadā rakstītie dzejoļi, Tēvijas kara pirmajos un vēlākajos gados rakstītie un beidzot dzejoļi veltīti bērniem.

Divus pēdējos nodalījumus atšķirt nav bijusi sevišķa vajadzība. To tomēr attaisno zināms kompozicionals apsvērums — vidējā daļa vairs nav tik nesamērīgi liela pret abām pārējām daļām.

Galvenā tematika krājumā, kā jau to nosaukums rāda — dzimtene un padomju patriotisms.

Tev sveiciens, dzimtene!
Caur kauju pērkoņiem,
Caur cīņu niknumu, caur lažu vētru
Uz tevi laužas varonīgais pulks.

Brodele atrod dziļi izjustās un skaistas rindas dzimtenes slaviņāšanai. Ar lielu aizrautību dzejniece runā par Latvijas dabu, tās birzīm, sirmajiem siliem. Daugavas krācēm.

Ar īstu, patiesu pārliecību viņa izsaka savu dzimtenes mīlas apliecinājumu:

Mīļākas zemes par tevi
skaistajā pasaulē nav.

Šīs savas jūtas dzejniece skaisti prot apvienot ar visas lielās un varenās Padomju Tēvijas mīlestību.

Mēs sargāsim padomju zemi
— vislabāko zemi zem saules,
visbrīvāko pasaules valsti —
ar viņu mūs dzīvība vieno,
ar viņu uz rītdienu ejam,
un viņā tu, dzimtene jaukā,
kā saulaina ieleja plauksi.

Faktiski šīs socialistiskās brīvās dzimtenes ilgas un ticība tās izcīņai izskan arī krājuma pirmajā daļā dzejoļos «Mirdzošā pilsēta» un «Komunari».

Cieši apvienota ar šo dzimtenes mīlas tematiku izskan arī kara tematika — sāpju pilnais dzejolis «Par jums» veltīts kritušajiem varoņiem un dzejolis par Sarkanās Armijas cīnītāju «Tavs tēls».

Kā citi atšķirīgāki motivi ieskanas dzejolis «Jaunais zemnieks» un PSRS Augstākās padomes vēlēšanām veltītie dzejoļi, no kuriem īsti skaists ir dzejolis «Es balsoju».

Šajā grupā jāieskaita arī izjusti uzrakstītā «Dziesma Staļinam».

Tu — mums dzimtene un gaišā māja,
tu — tas ceļš, kas vedīs atpakaļ.

vai atkal nākamajā pantā:

...tautai ciešanās mirdz tava gudrā seja,
gaišums cilvēcīgs no viņas nenoriet.

Dziļi pārdzīvots un izjusts ir dzejolis «Meitiņai Latvijā»:

Tu, mana saulīte, aiz apvārsniem un dūmiem,
starp dienām baigajām, kā trausls un vārīgs zieds,
uz tevi eju es caur rītiem drūmiem.
tev manus sveicienus un mīlu nes ik rīets.

Pieskaitot vēl atsevišķā nodalījumā ievietotos bērnu dzejoļus, no kuriem pašas skaistākās ir īsās dziesmiņas, Annas Brodeles tematiskais apjoms arī aptverts. Kā redzam, tas ir diezgan šaurs. Turpmākajā darbā dzejniecei nopietni jādomā par tā paplašināšanu.

Pieskaroties mākslinieciskās apdares un formas jautājumiem, jāatzīst, ka Brodele vēl nav pilnībā izveidojusies dzejniece.

Viņa bieži palaujas savu izjūtu plūdumam, bet neiegrožo tās stingrā formā. Dažos gadījumos ritms nemotivēti mainās, nav ievērota cezuru likumība, pielietotas nepareizas un nodeldētas atskaņas. Nereti autore tās bez žēlastības atkārto arvien jaunā dzejolī. Tā atskaņa «liesma — dziesma» atkārtojas kādas piecas reizes, «dzied — iet» — sešas reizes, «mirdz — sirds», «zvaigznes — aiznes», «spējš — vējš» pa trīs reizes u. t. t.

Atsevišķos gadījumos atskaņu dēļ autore rupji grēko pret saturu un dzejiskumu; piemēram: «Pa pūpolzariem brūnas bites dīc», «liksma dziesma atšalc ošos». Bites dūc, un pavisam nav iespējams iedomāties, kā ceļa vai upes ošos var atšalkt dziesma.

Tas pats sakāms par dažiem neveiklīem apostrofiem (dzejniece savā rakstībā gan nav norādījusi šos apostrofus) kā ar' (arī vietā) un paties' (patiesi vietā).

Tamlīdzīgu negludumu ir daudz. No tiem visiem spēkiem jāvairās, jo viens tāds sīkums var sabojāt citādi labo un izjusto dzejoli.

Brodeles grāmatiņai latviešu padomju lirikas devā, par spīti visiem formas negludumiem, ir tomēr sava ievērojama vieta. To rakstījusi padomju dzejniece, kuras dedzīgo un neviltoto sirdi mēs jūtam ik pantā. Tā jaunā krājuma pozitīvā puse. Paplašinot tematiku un rūpīgāk pastrādājot pie formas, Brodele ir spējīga ierindoties starp labākajiem latviešu padomju dzejniekiem.

Andrejs Balodis

PAR JAUNAJIEM AUTORIEM

Jaunu kadru iesaistīšana literatūrā nav izgājusi no Rakstnieku Savienības redzes apvāršņa, kopš esam atgriezušies un dzīvojam atbrīvotajā Padomju Latvijā. Mēs visi cieši izjūtam dzīves tapšanu, jo daudzbalsīgāka kļūst dziesma par vareno atjaunošanas darbu. Mūsu dzīve kļuvusi tik daudzpusīga, tik bagāta notikumiem, pārvērtībām un problēmām, ka aicināt aicina atstāt par sevi literaturas pieminekļus nākošajām paaudzēm. Ne tikai to, — tā prasa noskaidrot notikumu jēgu visplašākajām tautas masām, virzot to gribu uz lieliem mērķiem, pāraudzināt cilvēku no šaura individualista par sabiedriski cildenu padomju dzīves cēlēju. Veseli darba kalni nostājušies mūsu priekšā, un tāpēc mēs ar lielu prieku apsveicām katru jaunu literatu, kurā manām pavidam talanta dzirksti.

Lai palīdzētu jaunajiem rakstniekiem ātrāk atrast sevi, paīsināt viņu meklējumu un maldu ceļu, pie RS noorganizēta jauno autoru sekcija, kur visus iesniegtos darbus lasa cauri un katram autoram dod konkrētus aizrādījumus. Par darbu ar jaunajiem rakstniekiem, kas turpinās jau turpat veselu gadu, tomēr vēl arvien dzird dažādas piezīmes un pārmetumus gan no RS biedriem, gan literaru pārrunu vakaru apmeklētājiem. Daži Rakstnieku Savienības biedri pārmet, ka jauno autoru sekcija strādājot pārāk gausi, neesot redzami tās darba rezultati. Liekas, šie biedri aizmirst, ka ar vislielāko piepūli nevienu par rakstnieku padarīt nevar, kam nav talanta, to nepārvērtīs par rakstnieku nekādas skolas. Un nepietiek ar talantu vien, vajadzīgs arī daudz darba mīlestības un gribasspēka. Bez tam nevajag aizmirst, ka rakstnieka izaugšanas laiks ir diezgan ilgs, ģeniji, kas jau literaro gaitu sākumā uzrāda lielu gatavību, ir diezgan reti un arī patlaban pie mums neviens nav parādījies. Mums gan ir jauni talanti, kas jau apliecinājuši krietnu prasmi attēlot padomju dzīves notikumus, saredz dzīvē dažādus tipus un raksturus, kaut arī vēl nav sasnieguši īsta rakstnieka briedumu. Literaro vakaru apmeklētāji jeb «balsis no publikas» dažreiz izsakās, ka jauno rakstnieku audzināšanu vajadzētu padarīt atklātu, ka tagad neesot, pie kā griezties padoma dēļ, neesot tā kā Blaumaņa laikā, kad tas nodarbojies ar jauno talantu audzināšanu u. t. t. Man liekas, ka jaunie autori vairāk alkst konkrētu aizrādījumu par katru savu darbu un vēlas šos aizrādījumus saņemt klusākā stūrītī, nevis publiski. Bez šaubām, publiskas lekcijas un vispārīgi norādījumi var daudz dot viņu literaraī izglītībai, un tās jāsariko un jāapmeklē paraleli tam darbam, kas ir organizēts jauno autoru sekcijā.

Jauno autoru sekcijas prozas nodaļai līdz šim iesniegti 40 autoru 80 stāsti. Liktos, ka daudz talcinieku literaturas druvā. Un tomēr no šiem četrdesmit tikai piecu autoru darbi līdz šim publicēti un vēl ir divi, ko drīzumā varbūt iespiedīs. Arī dzejas nodaļā stāvoklis apmēram tāds pats.

Starp atlikušajiem četrdesmit trim autoriem ir krietns pulciņš tādu, kas ne par ko neatzīst, ka viņu pirmie mēģinājumi literarī izteikties nav izdevušies. Ir tādi, kas nāk uz Rakstnieku Savienību ar milzīgu iedomības bagažu un gatavu frazu krājumu gadījumam, ja viņus neatzītu par ģenijiem. Un tad nu rakstniekiem, kas strādā jauno autoru sekcijā, nākas dzirdēt pārmetumus, ka te jau tāda «klike» vien esot, kas negribot ļaut arī citiem nopelnīt. Te nu paspīd tā kumeļa kāja — pievēršanās rakstīšanai pirmām kārtām pelņas nolūkos. Viņus neskumdina neveiksme darbā, bet kaitina izsapņotā un neiegūtā iespēja nopelnīt. Bet nerunāsim par šiem spekulantiem, jo par laimi tie kā nākuši, tā arī aiziet un atmet rakstīšanai ar roku, meklēdami citas nozares, kur vieglāk nopelnīt.

Ir daudz tādu jauno autoru, kam rakstniecība ir, kā saka, sirdslieta, kas to mīl un neatlaidīgi cīnās par savu augšupeju, bet tomēr līdz šim nav sasnieguši redzamus panākumus. Kur meklējama vaina? Lielāko tiesu vaina ir dziļākas pamatizglītības trūkums. Vispārējā izglītība dod cilvēkam zināmu sistemu, paplašina viņa garīgo apvārsni, pavairo kulturas bagažu. Bez izglītības garīgā darba cilvēks ir kā bez rokām — nodomi var būt diezcik lieli, bet trūkst iespējas tos veikt. To sāpīgi konstatējis Blaumanis, kas saskatīja rakstnieka dāvanas savam mājas puisim Līčītim, bet beigās izsaucās: «Tev, lūk, trūkst izglītības. To viscaur stāstā arī stipri var manīt. Kaut jel tu būtu jaunāks un neprecējies, ka varētu likties pie grāmatām!» Tā ir daudzu darba cilvēku traģedija, un šo bēdīgo mantojumu no buržuaziskās Latvijas laikiem vēl tagad izjūt ne viena vien mākslinieciski apdāvināts jaunietis un sevišķi pusmūžnieks, kam bērnībā skola aizslīdējusi garām vecāku nabadzības dēļ, bet jaunība pagājusi rūpēs par iztiku, pagrīdes darbā un cietumos. Bez šaubām, pusmūžā būs grūti piesēsties pie grāmatām, bet mūsu jauniešiem, kas literaturu tiešām mīl un grib tai nodoties, jāsaprot, ka bez izglītības tiem šis zelta putns rokā nedosies. Diemžēl, mums ir vēl tādi jaunie autori, kas domā kļūt par rakstniekiem pat bez elementārākā — bez savas mātes valodas pamatīgas zināšanas. Valoda ir rakstnieka vienīgais instruments, ar ko izteikt savas jūtas, domas, spriedumus, un ja nu rakstītājs savu instrumentu nepārvalda, tad lasītājam jābēg, gluži kā bēgtu koncerta klausītāji, ja vijolnieks vilktu locīnu šķību un greizi un neprastu lasīt notis. Tāpēc jauno autoru audzināšanā grūti izlīdzēties ar literariem seminariem vien, piedalīšanās tajos arī prasa zināmu inteliģenci.

Jaunajiem autoriem, arī tiem, kas jau atzīti, nepieciešams izkopt labu literaro gaumi. Vajag vairāk lasīt, nopietni studēt klasiķu un labāko padomju rakstnieku darbus. Ir sagadījies tā, ka lielākā daļa jauno rakstnieku strādā laikrakstu redakcijās. Šis darbs tiem dod iespēju plaši iepazīties ar dažādiem iedzīvotāju slāņiem, to dzīvi un noskaņām. Varbūt ar to arī izskaidrojams, ka jaunie autori savos darbos pat vairāk nekā vecie pievērsušies aktuālām pēckara laika tēmām. Bet te nu jaunajiem rakstniekiem žurnālistiem draud arī zināmas briesmas — saskaldīties sīkumos un degradēties stila ziņā. Avīzei parasti jāraksta ātri, un tāpēc tik kārdinoši ir iesviest vienu otru gatavu frazi, ielikt tos pašus vārdus mutē gan strādniekam, gan zemniekam, gan inteliģentam. Bieži vien arī redaktoram vairs nav laika dot rakstu pārstrādāt, un tā tas ieiet avīzē. Strādājot pie literara darba, tad nu šādi autori, lai ātrāk tiktu pāri grūtākai vietai, iesviež to pašu vispārīgo svīzes frazi (kādai nebūtu vietas pat labā avīžu rakstā). Tas ir gaumes trūkums, un tam noteikti nedrikst ļaut ieviesties literaturā.

Temas apstrādājumā visiem spēkiem jāvairās no pliekanības. Ja arī redakcijas, nākdamas pretim jaunajiem autoriem, kādreiz šādus sacerējumus ievieto laikrakstos, tas nenozīmē, ka tā var turpināt līdz bezgalībai. Pēc kāda laika katram jānāk lasītāju kritikas priekšā ar savu «diplomdarbu», no kura tad spriedīs, vai rakstnieks ir cienīgs valkāt šo augsto vārdu.

Liktos dīvaini, ka par tik elementārām lietām vispār jārunā. Diemžēl, par tām jārunā, jo kūtriba ir rūsa, kas nemitīgi jāberž nost no ieroča, kam allaž jābūt asam un spožam — no radošā gara.

Anna Sakse

LEVA ZAKSA POEMA »PIE JŪRAS«

Nesen Vapp'a apgādā iznāca Ļeva Zaksa poema «Pie jūras». Zaksa to sarakstījis Tēvijas kara gados, atrazdamies dziļā aizmugurē tanī laikā, kad rakstnieka dzimto zemi mīdīja vācu fašistisko iebrucēju zābaks. Maz tad vēl kas autoram bija zināms par latviešu tautas dzīvi vācu okupacijas jūgā. Mākslinieka nojauta un ticība savai tautai dzejniekā izraisīja domu, ka latviešu tauta un tās jaunatne nekritīs ceļos verdzinātāju priekšā. Dzejnieks parāda latviešu jaunieša tēlu, jaunieti, kas ziedo savu dzīvību cīņā pret okupantiem.

Poemas sižets pavisam vienkāršs: jauno zvejnieku Juri vācieši piespiež vadīt laivu, kurā atrodas kara materiali un vācu kareivji. Juris ar nolūku uzvada laivu zemūdens klintij, nogremdē laivu ar visu kravu un vāciem, un arī pats iet bojā.

Dzīve attaisnoja dzejnieka māksliniecisko tālredzību: latviešu jaunatnē bija varoņi, kas savas jaunās dzīvības atdeva cīņā par savas tautas laimīgo nākotni.

Lai gan poemas sižets šodien vairs nepārsteidz ar savu oriģinalitāti, lai gan šodien tas vietām liekas jau izskanam mazliet naivi, taču poemas vērtība nav meklējama tikai sižetā vien. Poema ievērojama ar tanī augsti paceltiem moraliskajiem principiem, ar meistariskā formā ietvertām kvēlām, dziļām jūtām un pārdzīvojumiem. Juris — tas ir jauns latviešu patriots, kas bezgalīgi mīl savu dzimteni. Viņš saprot, viņš jūt ar visu savu sirdi, ka nav un nevar būt laimīgas Latvijas un latviešu tautas ārpus padomju tautu saimes. Domas par latviešu tautas likteņa kopību ar visām padomju tautām, ar lielo krievu tautu, vijas cauri visai poemai kā sarkans pavediens, izraisīdamies tēlos un ainās.

No šīs lielās domas par padomju tautu likteņu kopību tiklab pašā Jurī, kā arī latviešu jaunatnē rodas dziļš un nesatricināms padomju patriotisms, kas Jurim izšķirošā brīdī dod varenus dvēseles spēkus ziedot savu jauno dzīvību savas tautas un dzimtenes nākotnes labā.

Siltās krāsās poemā sniegts arī vecās Jura mātes tēls. Tā ir māte, kas skopa un atturīga vārdos, apvaldīta sāpēs, bet jūtīga un patiesa savā sirdī un pārdzīvojumos. Dzejnieks pratis šos mātes un dēla tēlus parādīt reizē kā nacionalus un vispārcilvēciskus, un šinī apstāklī arī meklējams un atrodams viens no galvenajiem poemas pamatmotīviem.

Lielās idejas dzejnieks izteicis tām atbilstošā pienācīgā mākslas formā. Ļeva Zaksa valoda ir sulīga, spilgta, tēli un salīdzinājumi svaigi un īpati, ritms dažāds un vijīgs. Autoram sevišķi labi padevušies mūsu jūras un piejūras koloristiskie apraksti.

Koptvērumā Ļeva Zaksa poema ir loti silti, sirsnīgi un iejutīgi uzrakstīts dzejas darbs, kurā strāvo liela dzimtās zemes un savas tautas mīlestība. Jura bojā eja lasītājā rada nevis izmisumu, bet gan stipru ticību mūsu tautas spēkiem un tās nākotnei.

M. Krupņikova

NIKOLAJS KARAMZINS

(1766.—1826.)

Šinīs dienās paiet 180 gadu no krievu rakstnieka Karamzina dzimšanas un 120 gadu no viņa nāves dienas. Krievu literaturā Karamzina vārds nozīmē loti daudz. Tas nozīmē iepriekšējās feodalās, pseidoklasiskās literaturas principu sagraušanu.

Karamzins ir sentimentalisma nodibinātājs krievu literaturā. Sentimentalisms ierosina interesi par cilvēka garīgo dzīvi visā tās daudzveidībā. Literaturas centrā nostājas dvēseles pārdzīvojums, literarais tēls sāk just un pārdzīvot.

No 1789.—1790. g. Karamzins dodas garākā ārzemju ceļojumā pa Vāciju, Šveici, Franciju un Angliju. Šī ceļojuma rezultatā parādījās «Krievu ceļotāja vēstules», kas viņu uzreiz nostādīja krievu literaturas vadošajās rindās. Karamzins kļūst par profesionalu rakstnieku, organizē un izdod pats savus žurnalus un almanachus — «Maskavas Žurnals», «Aglaja», «Aonidi» u. c.

«Maskavas Žurnalā» starp citiem Karamzina darbiem parādās viņa stāsts «Nabaga Līza». Īsā laikā stāsts iegūst milzīgu popularitati un izvēršas par sentimentalisma skolas pamatakmeni. «Nabaga Līzai» seko neskaitāmi atdarinājumi. (Izmailova — «Nabaga Māša», Popova — «Nabaga Līla», Dolgorukova — «Nelaimīgā Līza» u. c.) Tas ir stāsts par zemnieku meiteni Līzu, kas ar savu māti dzīvo Maskavas nomalē, nopelnot iztiku ar puķu pārdošanu. Daiļajā puķu plūcējā iemīlas muižnieks Erasts. Mīlestība ir skaista un ciešanu pilna. Tā beidzas ar Līzas pašnāvību. Viņa noslīcinās ezerā.

Ar 19. g. s. sākumu Karamzins pārtrauc literaro darbību un pievēršas vēsturei. Viņš uzraksta milzīgu darbu «Krievu valsts vēsturi», ar kuru izpelnās «Krievu vēstures Kolumba» nosaukumu. Karamzina pieeja vēsturei ir tīri beletristiska. Pasaules literaturā nav otras tādas vēstures, kur varoņiem būtu tikdaudz iekšēju pārdzīvojumu un situaciju, tik daudz tīri literari dramatisku stāvokļu. Ne velti Karamzina vēsture turpmāk dod neskaitāmus ierosinājumus vēsturisku sižetu rakstniekiem. Piem., krievu klasiskais dramaturgs un vēsturiskā romana «Kņazs Serebrenij» autors Aleksejs Tolstojs Karamzina vēsturi uzskatīja kā rokas grāmatu un ieteica to arī citiem.

Ja Vakareiropā sentimentalisms balstās uz augošās buržuazijas psiholoģiju, tad Krievijā tas ir nedaudz citādi. Karamzina sentimentalisma psiholoģija galvenokārt vēl ir pamatota vidējā muižniekā. Tas arī nosaka visas tās pretrunas, kas ir Karamzina personībā. Karamzins cenšas savienot divas nesavienojamas lietas — patriarchalo dzimtbūšanu un topošo buržuazisko kapitalismu. Viņš cenšas vilkt vidēju līniju starp progresivo inteliģenci, no kuras vēlāk izaug dekabristu kustība un galējo reakcionaro spārnu. Savas darbības pirmajā pusē Karamzins ir liberalāks, bet vēlāk vēsturnieka darbā tuvojas galmam un kļūst reakcionars. Franču Lielās revolucijas politiskās un ekonomiskās attīstības sabaidīts, slavē dzimtbūšanas sistemu, ar ko uz visiem laikiem izpelnās smagus pārmetumus no katras progresivas personības krievu literaturas vēsturē.

Taču Karamzins nesamierinājās tikai ar vidējā muižnieka psiholoģiju. Viņš apzinīgi cenšas paplašināt savas temas un pat savu lasītāju skaitu ārpus muižniecības. Ar lepnumu viņš atzīmē, ka starp abonentiem un lasītājiem ir arī tirgotāji un «izglītoti zemkopji» — grafa Šeremetjeva dzimtlaudis.

Kā jau «Nabaga Līzā» redzams, Karamzins savu darbu sižetā ieved daudz demokratiskāku elementu. Par to liecina kaut vai Līzas un viņas mātes tēls. Negativiem augstās muižniecības pārstāvjiem viņš cenšas stādīt preti pozitivus varoņus no vienkāršākām muižnieku ģimenēm, kas uzaugušī nelielās un klusās lauku muižiņās, zināmā saticībā ar saviem zemniekiem. «Lai Vergilī slavē Augustus! Lai daiļrunīgi glaimotāji liela ievērojamas slavenības! es gribu teikt vienkāršu laucinieku Frolu Silinu!»

Šī pieeja jau krasi atšķir Karamzinu no iepriekšējās krievu literaturas. Tāpat stilā Karamzins ignorē visus pseidoklasicisma formas kanonus, akcentējot varoņa pārdzīvojumus. «Dvēseles juteklība» ir sentimentalistu pamatprincips, un pie tā turas arī Karamzins.

Krievu literaturā Karamzins jūtas pionieris. Viņš neatrod neviena, kuru varētu atdarināt. Karamzins izkopj pats savu stilu, rada savu literaro valodu. Un tieši Karamzina valoda ir lielākais ieguvums krievu literaturai. Viņš atsakās no pastāvošās latiniskās un vāciskās valodas uzbūves tradicijas teikumu konstrukcijās un tuvina literaturas valodu sarunu valodai. Viņš ar milzīgiem panākumiem turpina to darbu, ko pasāka Lomonosovs un Fonvizins. Viņš rada daudzus jaunus vārdus, kas īsā laikā iegūst visplašāko pielietojumu, piem., promišlennosti — rūpniecība, kas īsā laikā ieiet tautā. Liriku Karamzins raksta lielāko tiesu bez atskaņām, popularizējot «balto pantu»; garu vēstījumu vietā Karamzins izkopj jutekliģo noveli.

Melancholija ir galvenā Karamzina darbu noskaņa. Tā ir viņa iekšējo pretrunu rezultats. Karamzina vispārīgā un arī literarā tendence ir visu pretišķību izlīdzināšana, idiles radīšana. Bet šī idile dzīvē nav iespējama, tādēļ to apdvesš melancholija. Tā aužas cauri tagadnei, baida no nākotnes un skumst par pagātni.

Karamzina pretišķību pilnās personības progresivā daļa ierosināja loti daudz aizrautīgu sekotāju. Spējīgākie no tiem, balstoties uz jaunā dižiem, radīja veselus grandiozas ideoloģijas pasaules, kam nav pat nekādu salīdzinājumu ar to, ko deva Karamzins. Te minami tādi vārdi kā Žukovskis un Puškins.

Ļoti pareizs ir Belinska vērtējums: «Karamzinam bija milzīgs iespaids uz krievu literaturu. Viņš pārveidoja krievu valodu, atraujot to no kokainās latiņu konstrukcijas un smagā slavisma un tuvināja to dzīvai un dabīgai krievu sarunu valodai. Ar saviem žurnaliem un rakstiem par dažādām lietām un ar saviem stāstiem, viņš krievu sabiedrībā izplatīja zināšanas, izglītību, gaumi un tieksmi lasīt. Ar viņu un viņa iespaida rezultatā smagais pedantisms un skolmeistarība apmainījās ar sentimentalismu un dzīves vieglumu, kurā bija daudz kā dīvaina, bet kas bija literaturai un sabiedrībai svarīgs solis uz priekšu. No poetiskā viedokļa viņa stāsti ir neīsti, bet svarīgi tā iemesla dēļ, ka pievērsa publikas gaumi romanam, kā jūtu, kaislību, parasto notikumu un ļaužu iekšējās dzīves izteicējam.

Karamzins rakstīja arī dzejoļus. Tur nav poezijas, bet tur vienkārši ir gudra cilvēka domas un jūtas izteiktas dzejas formā, bet tie ar savu satura vienkāršību, dabīgo un pareizo valodu, ritma vieglumu, jaunām un brīvākām izkārtojumu formām, arī bija solis uz priekšu krievu dzejā.»

Arvīds Grigulis

B. ĻIPATOVA DRAMA „SNAUDOŠĀ SIRDS“

Latvijas PSR Valsts Krievu Dramas teatrī

B. Ļipatova drama skatītāju aizved kādās zelta raktuvēs tālā Sibirijas taigā, kad arī tur, dziļā aizmugurē, Lielā Tēvijas kara laikā, frontes notikumu atbalsīs un atblāzmā rūdījās padomju ļaudis un katrs ar savām spējām un darbu kala ieročus cīņai pret fašistiskajiem vācu iebrucējiem.

Šinī cīņā pret ienaidnieku Dzimtenei bija vajadzīgs arī zelts.

Dramas saturs nav nekāds komplicētais. Autors mums rāda dzīvi un ļaudis zelta raktuvēs, kur jau it kā būtu izsikuši šī dārgā metala slāņi un kur viss ilgāka laika darbs nav devis vajadzīgos rezultatus Dzimtenes labā. Jaunas zelta atrašanas vietas zina tikai kādas vecas zelta meklētāju ģimenes māte Vasa Žigalova, bet viņa savu noslēpumu stūrgalvīgi negrib atklāt ne raktuvju vadītājiem, ne raktuvju inženierei Olgai Kostrovai, kaut arī tā jau dramas sākumā izrādās par pašas Vasas Žigalovas meitu. Sirmā māte noslēpumu glabā saviem diviem dēliem, kas cīnās frontē, lai tiem pēc atgriešanās mājās būtu iespējams darbā gūt vēlākus panākumus nekā pārējiem. Un tikai tad, kad viņa dabū zināt, ka viens no dēliem krītis, viņa uzrāda zelta atrašanās vietu, nožēlodama, ka to nav darījusi jau agrāk, jo tad varbūt uzvaras stunda pār ienaidnieku būtu atnākusi ātrāk un arī pašas Vasas Žigalovas dēls atrastos starp dzīvajiem.

Dramas centrā tātad, kā redzams, izvirzās vai vienīgi šī vecā, lepnā, ietiepīgā un lugas sākumā egoistiski noskaņotā Vasa Žigalova, ap kuru, tā sakot, danco vai viss zelta raktuvju personals. Šādā nostādījumā parādīts dramas ievadījums, un pamatmotīvs vietām šķietas diezgan panaivs un pat nepārliecinošs. Jo kā gan viena it kā apzinīga, kaut arī veca sieviete, bet pie tam divu sarkanarmiešu māte var būt tik neapzinīga un pretoties vesela kolektīva veselīgajam saprātam? Vai tad Oktobra revolucija un dramas norises tālajā fonā notiekošais Tēvijas karš viņai neko nav mācījuši? Vai tad viņas pārveidība notiek tikai pēc tam, kad viņa uzzina par sava dēla nāvi un tikai pašā dramas noslēguma ainā, kad viņa patiešām valdonīgi un vareni saslejas savā sirdī un atzinā pret ienaidnieku? Tie ir daži jautājumi, par kuriem skatītājs ar autoru var būt dažādās un dalītās domās.

Dramā, kas vispārinātā nozīmē traktē arī Sibirijas dzīvi un ļaudis, vietām pārāk maz jūtams un redzams tas raksturīgais, īpatais, ko sauc par sadzīvi, par sadzīves veidu. Tāpat dramā ir daži skati, kur lirisms ir dominējošais elements. Turpretī tur, kur tas ir ilustrējošs un konkrets, kā, piemēram, Olgas Kostrovas skaistajā stāstā par meža zosīm, tur tas ar lielu emocionalu spēku paceļ augšup visas situācijas galveno pamattoni.

Tiklab kā pēc šeit īsumā skicētā satura, tā arī pēc savas tehniskās uzbūves «Snaudošā sirds» vairāk tuvojas skatu lugai nekā dramai. Darbība vietumis saraustīta, dažubrīd tai nav tieša stingra, nepārtraukta īsti dramatiska kāpinājuma, kas tad jāaizpilda, jāatvieto ar gluži stāstoša, episka rakstura elementiem. Dramas satura pamatdomā un tehniskās apdares struktūrā organiski lāgā negrib ieklauties divi vecie zelta meklētāji, Klašas un Keškas pats par sevi visai jaukais skats, kas pat izpelnās publikas aplausus, un beigu ainā arī teksts par vācieti taigā, jo tie visi šķietas tādi blakus momenti, kas stāv pārāk tālu un atrauti no dramas tiešā, galvenā nerva. Taču, neraugoties uz visu aprādīto, «Snaudošā sirds» ar savu svaigi zīmēto vidi, koloritu un dažiem ļoti spēcīgi izcirstiem raksturiem un ar šo raksturu sadursmēm droši turas pietiekamā mākslas līmenī un uzskatāma par vērtīgu ieguvumu Krievu Dramas teatra repertuārā.

Lugu iestudējis teatra mākslinieciskais vadītājs, Nopelniem bagātais mākslas darbinieks A. Glekovs. Viņa režijas darba pamatlīnijā akcentēta iekšējā cīņa starp Zelta raktuvju vadītāju Prokopiju Rubļevu un tresta inženieri Fjodoru Zamjatinu no vienas puses un Vasu Žigalovu no otras puses, cīņa un pretiskības starp veco un jauno paaudzi (Vasas Žigalovas, Olgas Kostrovas un pa daļai Klašas personās), cīņa starp Rubļeva un Zamjatina skepsi un Olgas optimismu un beidzot Žigalovas pārdzīvojumu cīņa pašai ar sevi.

Likdams mākslinieciski vērīgu, stipru, bet reizē arī apvaldītu, klusinātu uzsvaru uz šiem galvenajiem momentiem, Glekovs panācis samērā visai sekmīgu un skaidri pārskatāmu lugas satura skatuvisko atrisinājumu.

Izrāde rit gludā plūdumā, kas gan dažubrīd apsīkst, sagausinās un zaudē vajadzīgo tempu. Tā tas ir, piemēram, pirmajā ainā, tad skatos ar vecajiem zelta meklētājiem un Vasas Žigalovas monologu, kas liekas mazliet par daudz stiepti un pārāk izpauzēti. Tas pats pa daļai sakāms arī par dažiem lugas liriskajiem momentiem, kuru spraigāks, cietāks veidojums neļautu atslābt lugas galvenās darbības ritumam un noiet no tā sāņus. Drošāks, stingrāks spēles veida iegrožojums šādās vietās nāktu tikai par labu izrādes vienmērīgajai gaitai.

Dekorativo tērpu lugai darinājis Nopelniem bagātais mākslas darbinieks profesors S. Antonovs. Viņa darbs krāsās un līnijās ir gluži vienkāršs, nepretenciozs, bet gaumīgs un izteiksmīgs. Skatītāja acīm vistīkamākās un raksturīgākās šķietas divas dekoracijas — Vasas Žigalovas istaba un taiga, kur tiklab slēgtā telpā, kā brīvā dabā jaušams tālās Sibirijas gaiss un lugā veidoto notikumu telpa un apkārtne. Jāsaka, ka ar šīm divām dekoracijām Antonovs krietni vien sekmējis un palīdzējis režisoram radīt to specifisko lugas norises vidi un koloritu, kādu aktieru spēlē ne visur var pamanīt.

Lugas centralo figuru — Vasu Žigalovu plašos, grodos, skaudros, skarbos, asos, bet iekšēja lūzuma brīžos arī siltos vilcienos spraigi veido E. Bunčuka. No viņas tēlojuma dveš pretī pašlepnums, iedomība, nepiekāpība, valdonība un daudz pirmatnēja spēka, kas reizē it kā pievelk un atbaida. Šādās divās plāksnēs Bunčuka tver savas lomas objektu, paceldama to gan lielas neciecietības, pat cietsirdības, gan vēlāk arī lielas mīlestības augstumos. Taču visai spēcīgajā un spilgtajā tēlojumā Bunčukai pagadās arī paretas bālākas vietas, kur viņai pazib vairāk vai mazāk gluži ārēji efekti un paņēmieni. Tā tas liekas dažos mirklos sadursmē ar Olgu Kostrovu un Klašu. Tāpat šautenes pārāk valīgā svaidīšana plecos vietām, šķiet, tiecas uz nevajadzīgu bravuru. Labi izstrādātajā monologā (pēc dabūtās vēsts par dēla nāvi) vietumis ieskaņas arī it kā deklamatoriski un deklarativi toņi, turpretī Bunčukas sasliešanās un pārveidība pēdējā cēlienā ir dziļas iejūtas caurstrāvota un viscaur pārliecinoša.

Raktuvju vadītāju Prokopiju Rubļevu atturīgā, vēsā zīmējumā rāda Nopelniem bagātais skatuves mākslinieks N. Barabanovs. Elastīgāku, kustīgāku un iekšēji siltāku tēlojumu viņš panāk tikai skatuviski ļoti izteiksmīgajā divspēlē ar Klašu un komiskajās sarunu puantēs pie telefona.

Inženiera Fjodora Zamjatina raksturu L. Koviļins nepagūst atraisīt līdz pilnīgi skaidrai pakāpei, taču pēdējā taigas ainā viņš sniedz jau krietni atplaiksnītu tēla veidošanu.

Lidotāja Ivana Smechailova lomu Nopelniem bagātais skatuves mākslinieks A. Astarovs piepilda ar klusu omulību, ar sirsnību un patiesu labsirdību.

Inženieri Olgu Kostrovu V. Valevskaja lugas sākumā tēlo vairāk kā aizvainotu sievieti un dara to vietām pat pārlieku robusti, taču viņas spēles veids pakāpeniski izlīdzinās un īsti emocionalu spraigumu sasniedz stāstā Fjodoram par meža zosīm.

Vienu no mākslinieciski visgatavākajiem un pilnskanīgākajiem tēliem šinī izrādē dod Nopelniem bagātā skatuves māksliniece A. Aleksandrova Klašas lomā. Meitenes Klašas biklumu, maigumu un tanī pat reizē arī virišķīgo uzņēmību un drošsirdību aktrise pratusi krāsaini parādīt un sakausēt nedalāmā, viengabalainā vienībā. Viņas spēles veids viscaur ļoti dzīvs, brīvs un dabīgs.

Amizantus mirklus izrādē izraisa V. Žuka veidotais Keška, sevišķi skatā ar Klašu, kaut gan, kā jau minēts, šim skatam nav jūtamas organiskas sakarības ar pašu lugu.

Pārējās mazākās lomās minami I. Bulatovs un R. Ceriņš. Izrādi Krievu Dramas teatra publika uzņem ar lielu interesi.

Jānis Strazds

BALETA STUDIJAS AUDZĒKŅU VAKARS

Operas un baleta teatra baleta studijas vakars notika 13. junijā. Audzēkņu un pedagogu kopējā darba panākumus skatītāji uzņēma ar patiesu sajūsmu. Latviešu jaunatnei aizvien ir bijušas stipras baleta mākslas tieksmes. To liecina kuplais audzēkņu skaits baleta studijā un dzīvā interese, ar kādu tiek gaidīta nākotnē paredzētā choreografijas vidusskola.

Vakara programā Leo Deliba balets «Kopēlija» un divertisments. Šī jautrā baleta saturu choreografs Šen-Leons aizguvis no Hofmaņa, līdzīgi idejai, kuru Ofenbachs izmantojis operā «Hofmaņa stāsti». Baletmeistare H. Tangijeva-Birzniece studijas vakaram inscenējusi divus pirmos Kopēlijas cēlienus. Pārveidota poetiskā «balade par vārpu» un izlaisto leļļu groteskās dejas. Pirmajā cēlienā kopiespaidu atdzīvināja T. Vītiņas iestudētā mazurka un ungaru deja. Uzvedumam spraigs temps, disciplinēta kārtība. Galvenās lomas tēlotāja Velta Vilciņa (Svanilda). Šī loma prasa ne tikai dejiskas, bet arī dramatiskas spējas, izteiksmīgus žestus un mimiku. Velta Vilciņa dejas tehnikā jūtas drošāk nekā tēlojumā. Gunāram Spekim slaids iznesīgs stāvs. Līgavaiņa lomā, kur viņam gandrīz nekas nav jādara, tas labi prata iejusties. Grimā raksturīgs, bet darbībā mazliet pārspīlēts bija Jāņa Kromuļa vecais Kopēlijs.

Divertismenta dejās iepriecināja jaunākie audzēkņi, galvenokārt tikai meitenes. Studijas vadībai jācenšas piesaistīt arī zēnus. Asprātīgi uztverts tematiskais saturs turku maršā un krievu dejā (H. Tangijevas-Birznieces iestudējumā). Tautas deju figuras ne visai veikli virknējas Latviešu dejā (B. Miļēviča iestud.). Plastiskais zīmējums un simetriskie grupējumi adagio dejā labi saskaņoti ar ritmiskajiem pirkstgalu soļiem (J. Strodes iestudējumā). Glazunova variācijā sparu un tehnisku veiklību parādīja Jānis Pikieris un Hugo Āboliņš (A. Ozoliņa iestudējumā). Orķestri diriģēja Arvīds Jansons. **E. S.**

AKMENS ZIEDS

Kinoteatris «Splendid Palace» jau otru nedēļu rāda ar Ļeņina ordeni apbalvotās kinostudijas «Mosfilm» ražojumu — filmu «Akmens zieds». Filmu pēc A. Bažova un I. Kellera sarakstītā scenarija iestudējis režisors A. Ptaško. Filmas pamatā ir Staļina premijas laureāta rakstnieka A. Bažova Urala stāsti — «Vara kalna saimniece», «Kalnu meistars», «Malachita kastīte», «Divas kirzakas» un «Akmens zieds», kas sakopoti pazīstamajā krājumā «Malachita kastīte».

Savos stāstos, kuros ļoti bieži patiesība savīta ar fantastiku, A. Bažovs apraksta brīnišķīgos Urala akmens kalšanas mākslas meistarus. Stāstos iepītie fantastikas elementi ne tikai kā nepielīdzina šos stāstus parastajām pasakām, gluži otrādi — padziļina, palīdz labāk izprast stāstu ideju. Tādā kārtā uz Urala krāšņo dabasskatu un kalnu bagātību fona radīta skaista filma — viens no skaistākiem padomju krāsainās kinematografijas ražojumiem. Kā krāsu tehnikas, tā kompozicijas ziņā tā tālu pārspēj pirmos mēģinājumus krāsainās filmas radīšanā — pazīstamās «Lakstīgala» un «Soročinas tirgus». Izvairoties no pārspīlēta spilgtuma, režisoram A. Ptaško un jaunajiem mākslinieciem — M. Bogdanovam un G. Mjasnikovam izdevies uzburt skatītāju priekšā brīnišķīgas ainas — krāšņo kāzu ceremoniju, baltās ziemeļu bērzu birzis, brūngani zaļo malachītu, kas laistās visneiedomājamākās krāsās. Jāpiezīmē, ka filmā nav neviena skata, kas būtu uzņemts dabā — tie visi radīti studijas paviljonos.

Filmā «Akmens zieds» stāstīts par tautas talantu, kurš tiecas sasniegt malachita apstrādāšanas mākslas pilnību. Talantīgais jauneklis Daņila izkaļ no malachita brīnišķīgu ziedu, bet darbs viņu neapmierina. Viņš grib izteikt akmenī tādu ziedu, kurš pilnīgi līdzinātos īstam. Pārliecinājies, ka tas te nav iespējams, viņš dodas pie Vara kalna saimnieces, kuras apakšzemes valstībā, pēc vecu ļaužu nostāstiem, esot kāds zieds ar brīnišķīgām īpašībām: katram, kam izdodas to redzēt, atklājas augstākie mākslas noslēpumi, bet par to uz visiem laikiem jāpaliek Vara kalna saimnieces valstībā.

Ieraudzījis slaveno ziedu, Daņila turpat apakšzemē rada tādu darbu, kas ir visa viņa līdzšinējā darba vainagojums. Bet arī šis darbs neapmierina viņu, jo, lai arī cik skaists tas ir — to neredz cilvēki. Beidzot, pārbaudījusi Daņilu uzticībā savai līgavai Katjai, no kuras viņš aiziet kāzu naktī, pārliecinājusies par viņa sirds tīribu un rakstura noteiktību, Vara kalna saimniece palaiž viņu virszemē. Daņila atgriežas pie cilvēkiem, kļuvis par īstu meistaru.

Galvenās lomās: Vara kalna saimniece — Staļina premijas laureāte T. Makarova, Daņila — V. Družņikovs, Katja — J. Derevščikova. Muziku no krievu tautas dziesmu motīviem filmai darinājis komponists Švarcs.

V. Širokins

Amerikaņu rakstnieces Lilianas Helmanes dramaturģija

Līdzās anglim Džonam Pristlijam, kura lugu «Ieradies inspektors» ar krietniem panākumiem izrāda Latvijas PSR Valsts Dramas teatris, Padomju Savienībā populārākā šāsdienas ārzemju dramatiskā rakstniece ir amerikaniete Liliana Helmane.

Tāpat kā nelaikis Teodors Dreizers, kā Eptons Sinklers, Liliana Helmane savā pasaules skatījumā ir progresiva. Nesen Helmane viesojās Padomju zemē, te paplašinot savu redzes apjomu, nonākot draudzīgā kontaktā ar socialistiskā realisma literaturas darbiniekiem, konsultējoties ar padomju teatra ļaudīm, kas iestudēja divas viņas lugas. Tagad to izrādes gūst Maskavā pelnītu atsaucību: kā «Lapsiņas» Maskavas Dramas teatrī, tā «Ferelli dzimta zaudē mieru» Ļeņina Komjaunatnes vārdā nosauktajā teatrī.

«Lapsiņu» darbība noris šā gadsimta sākumā, ASV dienvidu štatos. Tur patlaban sāk attīstīties lielrūpniecība. Vide savā ziņā radniecīga dažām Ostrovska lugām («Vilki un avis», «Trakā nauda»); tāpat kā tur no muižniekiem un kupčiem, tā te no fermeriem un izbijušiem vergu tirgoņiem izkūņojas viltīgi un nežēlīgi finanču magnati.

Luga «Ferelli dzimta zaudē pacietību» vēršas pret fašismu. Amerikaņu dzimtā sastopas Eiropas pretfašisma cīnītājs ar vācu fašistu aģenturas darbinieku. Izraisas spraiga un psiholoģiski dziļa cīņa, kas līdz pamatiem satricina mierīgas amerikaņu dzimtas dzīvi. Asprātīgi notēlota modernā jaunatne Fannijas Ferelli mazbērnos.

Ne vien lugas «Ferelli» labākās mākslinieciskās īpašības, ne vien lielāka tēmas aktualitate ir par iemeslu, ka šī izrāde skatītājus saista nesalīdzināmi vairāk nekā «Lapsiņu» iestudējums. Sevišķi nopelni te Ļeņina Komjaunatnes vārdā nosauktā teatra režisorei Birmanei (KPFSR un UPSR Nopelniem bagātā māksliniece, Staļina premijas laureāte). Viņa panākusi īsti amerikanisku noskaņu, vienotu skatuves atmosferu, filigranu spēles detaļu izstrādājumu. Birmanes pašas veidotais Fannijas Ferelli tēls — vienreizīga mākslas parādība. Tāpat meistariski radītas figuras: Frēlicha revolucionars Verners, Parkalabas, Sokolovas un Kozlovas tēlotie bērni, Svobodas veidotais fon Brankovics, Okuņevskas dzīvības spēka pārpilnā Marta fon Brankovice, tāpat citas pat visepizodiskākās lomas.

Gan arī «Lapsiņas» Dramas teatrī sniegtas stilistiski noskaņotā inscenējumā, taču še nav tik stingras ansambļa kopības, tik iezīmīgu aktieru personību. Spēcīgākais tēls Nopelniem bagātajai māksliniecei Raņevskai, kura Berdijas lomā parāda, kā kapitalistu sabiedrība prot nokaut cilvēka garu, samalt pašapziņu: traģiska figura, kas satricina. Mantraušu pulkā vissavdabīgākais — Orlova tēlotais Bens; patīkami tēlojumi Večeslovam un Orlovai.

Beidzamajā laikā Helmane sarakstījusi jaunu lugu «Spirgtais vējš», kuras darbība notiek trīs Eiropas lielpilsētās bēdīgi slavenajā «Minchenes» periodā.

Padomju Igaunijas teatru repertuārā Helmanes lugas jau uzņemtas; šķiet, ka tās saistītu arī Padomju Latvijas skatītāju, rādot ceļu, ko iet amerikaņu inteligences veselīgākā daļa.

V. G.

S. MARŠAKA »KAĶU NAMS«

LPSR Valsts Jaunatnes teatrī

Mūsu Valsts Jaunatnes teatris pēc dažām kļūmēm repertuara izvēlē tagad laimīgi atradis Maršaka pasaku «Kaķu nams» — jauku, sceniski spraigu un humora pilnu bērnulugu.

Dzīvā, dzejiskā valodā uzrakstītā luga, ko latviski ar labu gaumi tulkojis V. Lukss, sniedz gluži vienkāršu, ikvienam bērnam saprotamu sižetu. Kaķe — bagātniece, kas lepojas ar krāšņām drēbēm un grezni iekārtotu namu, aicina tur viesos tikai savus turīgos paziņas: Āzi, Kazu, Gaili, Vistu un Cūku. Ja pie loga klaudzina trūcīgi radubērni — kaķēni, ne pati saimniece, ne viņas sētnieks Runcis Vasilis ir nedomā tos pieņemt savā pajumtē. Bet pēc viesībām Kaķei atgadās smaga liksta: nams nodeg. Agrākie draugi ne tik vien nenāk palīgā dzēšanas darbos, tie vēlāk atsakās arī kaut uz īsu laiciņu dot mājvietu visu zaudējušajiem Kaķei un Vasilim. Beigās vienīgie, kas dalās ar viņiem savā trūcīgajā mītnē un pārtikā, ir tie paši nesen aizraidītie kaķēni. Šai saimē arī bijušie lielmaņi atrod ceļu uz čaklu apzinīga darba dzīvi.

Režisore inscenētāja E. Miške pielikusi ne mazums pūļu, lai izrāde sagādātu prieku mazajiem skatītājiem un atstātu mākslinieciski iespaidu arī lielajiem. Dzejnieka valodas materiālu papildina dziesmas, dejas, intermedijas, mēmās mizanscenas, no kurām gan dažas, sevišķi cēlienu sākumos, pārāk garas. Panākta sekmīga izvairīšanās no šādos gadījumos parastām kariķējumu un jauno aktieru «pārspēlēšanās» tiekšmēm. Režisores takta sajūta izmanāma viscaur.

Taču izrādei ir laba tiesa arī trūkumu. Daļa no tiem liekami uz nepilnīgo tehnisko ierīču konta; tā absoluti nepārliecina ugunsgrēka sākums pirmajā cēlienā, bet otrajā cēlienā visu laiku liekas, ka liesmas trako kaut kur tālumā, nevis turpat sāņu plānā esošajā namā. Orķestra akustiski neizdevīga novietojuma dēļ muzikas skaņas bieži nejauj saprast uz skatuves runāto, ko veicina arī aktieru vairuma vāja dikcija. Režisorei vajadzēja nopietni lūkoties, lai negadītos tādi kuriozi, ka, tekstā vairākkārt pieminot sniegu un lietu, uz skatuves redzamas zilas debesis un plaukstoši bērzi. Pavāji šķiet arī masu skati; ugunsgrēka aina, kur visi skraida šurp un turp, ir tieši chaotiska.

III cēliena aina: Imants Elceris - Āzis un Lūcija Baumane - Kaza.

Tāpat iebildumi ceļami pret dekoratoru Ļ. Heremarku. Viņa veidotajā skatuves ārējā ietērpā netrūkst ornamentala krāšņuma, bet tas sevišķi trešajā cēlienā parādās kā pašmērķis, neraksturojot autora sniegto vidi. Kostīmos blakus veiksmīgi izstrādātiem (Gailis, Runcis Vasilis, Tītars) ir vesela virkne tādu, kur ne vien bērns, pat pieaugušais tikai pēc teksta spēs noskaidrot, kurš dzīvnieks še domāts.

Komponists izrādei sniedzis vairākus muzikas momentus. Sevišķi gribētos pieminēt zīmīgo lugas ievadmuziku, kā arī Kaķes un Cūkas dziesmas.

«Kaķu namā» pieeja lomām bijusi pareiza tai ziņā, ka nav mēģināts tieši atdarināt dzīvniekus vai personificēt viņos simbolizētās cilvēciskās īpašības — iets viduscelš, uzsvaru liekot uz cilvēcisko, bet tomēr paturot attiecīgiem dzīvniekiem raksturīgo gaitu un balss noskaņu.

Redzamākos tēlus veido T. Macijevskis (Gailis) un E. Baldiņa (Vista). Pirmajam iezīmīga īsti gailiskā stāja, pašvitrota valdonība, augstprātīgums; Baldiņa raksturīgi akcentē Vistas biklumu, ar ko reizumis savienojas plāpība, greizsirdība un savtība. Baldiņai bagātākas arī balss modulacijas, kamēr no Macijevska šai ziņā prasāma lielāka dažādība. Kustībās vingrs un izteiksmīgs H. Lūša Runcis Vasilis, bet teksta pasniegšana viņam vēl sagādā jūtamas grūtības. V. Fricnoviča kā Kaķe turpretim, šķiet, šoreiz jūtas uz skatuves pat pārāk brīvi, un viņas tēls vairākkārt atgādina operetes kokoti un nevis bērnulugas galveno figuru. Labs A. Kalniņas veidotais Cūkas tēls; aktrise teicami noraksturo savu veidojuma objektu, kaut maska nav zīmīga. Niprs un tīkams kiparu piecnieks (O. Ribaka, V. Stabulniece, A. Priedniece, E. Bēdele, E. Locina), kas žirgti, neforsēti sniedz izrādes ieskaņu un izskaņu.

Ar visiem vājajiem punktiem Maršaka «Kaķu nams» ir viens no vispiemērotākajiem un literari skatuviski vislabāk izstrādātajiem Jaunatnes teatra inscenējumiem.

Valts Grēviņš

A. N. Ostrovska lugas uz ekrāna

Ievērojot Ostrovska dramaturģijas ārkārtīgo popularitati padomju skatītājos, gluži dabīgi, ka radās vajadzība darīt pieejamus tos visplašākām skatītāju masām. Šo uzdevumu varēja izpildīt kino. Jau 1923. gadā, padomju kinematografijas pašos sākumos, režisors S. Eizenšteins mēģināja ekranizēt Ostrovska komediju «Arī gudram sava nelaime». Vēlāk, 1936. gadā, režisoram J. Protozanovam izdodas uzņemt filmā dramu «Bez pūra», ar PSRS Tautas mākslinieciem V. Rižovu un M. Klimovu galvenajās lomās. Teicamā aktieru spēle, brīnišķīgie Volgas dabasskati un P. Čaikovska muzikas pavadījums padarīja šo filmu par vienu no populārākām.

Beidzamā laikā režisora Nopelniem bagātā mākslas darbinieka V. Petrova vadībā ekranizēti vēl divi Ostrovska darbi. Studija «Ļenfilm» vēl pirms kara parādīja uz ekrāna dramu «Negaiss». Galvenās lomas šai filmā tēlo labākie PSRS aktieri — PSRS Tautas mākslinieki A. Tarasova, E. Korčagina — Aleksandrovska, V. Masalitinova, M. Tarchanovs un KPFSR Tautas mākslinieks M. Žarovs. 1945. gadā «Mosfilm» iestudējumā filmēta komedija «Bez vainas vainīgie». Šī filma pieskaitāma pie padomju kinematografijas augstākiem sasniegumiem. Kručiņinas lomu filmā tēlo A. Tarasova, Neznamova — V. Družņikovs, Šmagas — A. Gribovs.

V. Š.

Ceturtā paaudze

PAULS VIDINGS

Ilustrējis J. Kīns.

No kalna, no Līdumu māju pagalma atskanēja svilpe. Mašinists izmēģināja tvaiku un aicināja kopā talciniekus un strādniekus. Drebēdama zemā žēlā skaņa lauzās cauri tikko austošajam rudens rītam, nesās pāri rasainajiem rugāju tīrumiem, atbalsojās no Līdumu eglāja, nolaidās arī lejā, līdz babuļnieku būdiņai.

Leida piecēlās no gultas malas, kur viņa vēl uz brītiņu bija apsēdusies, sakārtoja lakatiņa mezglu zem zoda un paspēra soli uz sliekšņa pusi. Vecāmāte Līze bija notupusies pie pavarda mutes, kurināja uguni, kas nekādi negribēja iedegties.

«Vai tad tomēr iesi?» viņa pacēla galvu un vaicāja, kad izdzirda durvju kloķi noklaudzam. «Ak, meitiņ, man gan tevis dēļ bail... tavs laiks ir apkārt... sirds sāp...»

«Vai man pašai nesāp, bet ko tu, dvēselīt, lai dari... Ja arī pamestu, neietu, ja arī paciestu Hendrika lamāšanos, bet kas izlaidīs mūsu miežu drusciņu, ja es tagad neiešu?.. Nekas, māt, varbūt šodien vēl izturēšu...»

«Ak tu kungs... bet pietaupi sevi, bērniņ...»

«Labi, māt, labi, neraizējies par to... Piemet sivēnam divas nepilnas saujas miltu, ēdiens citādi gatavs,» Leida mierināja māti, jau pārkāpusi pār slieksni.

Kopš vasaras viņas bija palikušas divatā, vecāmāte Līze un viņas dēla dēla Reiņa jaunā sieva Leida. Reini kā saņēma, tā viņš palika. Neviens par viņu vairs neko nedzirdēja. Runāja, it kā vācieši viņu būtu nošāvuši, runāja, ka aizsargi, runāja, ka aizvests uz pilsētu un no turienes vēl kaut kur tālāk, runāja arī tā, it kā Reinim būtu izdevies izbēgt, bet nekādu skaidrību viņas, abas sievietes, nedabūja. Rudzu siešanas laikā Leida gan bija devusies uz pilsētu klaušināt, bet pārnāca mājās tikpat gudra kā bija aizgājusi.

«Viņu, velnu, būtu vajadzējis tepat stiept gar zemi,» pagasta baltlentinieķi dižojās. Tātad varēja tikai to domāt, ka Reinis, ja viņš vairs nebija starp dzīvajiem, bija dabūjis galu kaut kur tālāk.

Reinis vecaimātei bija pēdējais. Vienīgais no bērniem un bērnu bērniem, kurš bija viņai palicis, kaut gan viņa pati bija dzemdējusi piecus dēlus. Lūkasu būdinieku ciltsvīriešu saimei dzīvē nebija laimes. Vai tas bija dieva uzlikts sods par kādu lielu grēku, kas izdarīts pirms trim vai četrām paaudzēm? Vai sievietes sodīja par to, ka viņas savus vīrus un dēlus nebija pietiekami cītīgi atturējušas no ļaunās pasaules bīstamajām ciņām?

Savas dzīves lielāko daļu Līze bija dzīvojusi viena, bez vīra atbalsta. Savas dzīves lielāko daļu Līze bija audzinājusi bērnus — papriekšu dēlu, tad dēladēlu. Bet kā viņas vīrs bija dumpinieks, tā dumpinieks bija kļuvis viņas dēls un tagad arī viņas dēla dēls...

Līzei bija trīsdesmit pieci gadi, kad viņas vīru par taisnības prasīšanu nošāva. Līze tad bija jauna un nepiedzīvojusi, viņa neprata tam liegt mesties kopā ar tiem, kas sacija, ka viņi tautai nesīšot labāku dzīvi, došot zemi. Vai Līze nezināja, cik grūti viņiem bija ar daudziem maziem bērniem mūžīgi mētāties pa valinieku mājām un iebūviešu būdām, klejot no vienas vietas uz otru, cerībā atrast labāku, cerībā, kas nekad nepiepildījās... Kā tad lai viņa būtu varējusi vīram liegt? Un tad notika, kā notika. «Bet šīs briesmīgās lietas lai jums ir par mācību un brīdinājumu, ka cilvēkam nav jāstaigā pa ļaunās pasaules grēku ceļiem nedz jāsacelas pret savu, no dieva iecelto, priekšniecību», Līzei ieņāk prātā no kanceles teiktie vārdi svētdienā pēc asiņainās tiesas...

Grūta bija deputātnieka sievas dzīve, ko tad vēl runāt par deputātnieka pamestās atraitnes likteni. Tai pašā ziemā kakla slimība nobeidza četrus no viņas pieciem dēliem, citu pēc cita nepilnu četru nedēļu laikā viņus nekrāsotu dēļu zārciņos iznesa no kalpu mājas, kur Līzei ar muižas kunga žēlastību bija atļauts palikt līdz jurģiem, kaut gan viņas vīrs bija dumpinieks.

Kā par brīnumu viņas dēls Ansis, astoņi gadi vecs, palika dzīvs, Palika dzīvs... kādēļ?! Lai duci gadu vēlāk atkārtotu sava tēva likteni. Līzei tais laikos bija ap piecdesmit gadu, tātad dzīves pieredzējumu ziņā vajadzēja būt krietni gudrākai, bet tāpat kā viņa pirms trīsdesmit gadiem neprata savam vīram liegt — labāka alga un gabaliņš zemes, ko vīri gāja muižai prasīt, bija taču tik ļoti vajadzīgi — tā tagad viņa nespēja savam dēlam liegt. Bija jau arī viss tagad kaut kā citādi. Bija Lielais karš. Kad tas sākās, Ansis vēl nebija pilngadīgs, bet pāris gadi aizskrēja ātri un arī Ansim pēc ķeizara pavēles bija jāaiziet no mājām. Kad viņš atnāca atpakaļ, karavīra drēbēs un šauteni pār plecu, tad runāja, ka ķeizars no amata atcelts, ka ķeizara vairs nemaz neesot... Tagad nu vajadzēja pazust arī muižniekiem, tagad viņiem vajadzēja dabūt zemi. «Tagad lieta nopietna, tagad mēs ar sevi vairs neļausim rotaļāties, gan tu redzēsi, māt.» Tie bija Anša vārdi. Līzes sirds drebēja, bet redzot savu dēlu tik jaunu un priecīgu, viņa savas sirdssāpes paturēja pie sevis. Šī zemes dabūšana gan negāja tik ātri, vasara Līzei pagāja tāpat kā agrāk lauku darbos, bet Ansis ilgāku laiku nebija redzams dzimtenē... «Tas Ansis tev skraida apkārt,» Līzei vairāk reizes teica Juris, par Ansi gadus desmit vecāks kalps turpat Līdumos, kur Līze atstrādāja savas dienas par būdu un kartupeļu zemi, «viņš tev skraidīs apkārt, kamēr dabūs lodi. Lai pagaida, kad nāks zemes dalīšana, dabūs arī viņš. Cik daudz tavs vecais piektajā gadā dabūja? Tagad jau arī vēl nav zināms, kā tā lieta paliks.»

Kad Līze par to stāstīja dēlam, viņš ļoti noskaitās. «Redz, tādu dēļ mūsu lieta nevirzās uz priekšu! Ja visi tā domātu, tad mēs neko nedabūtu. Nē, māt, man būs kauns vēlāk ko gribēt, ja gulēšu mājās un sargāšu savu ādu, kamēr citi biedri cīnās.»

Tas bija juceklīgs laiks. Līzes vecā galva vairs sen neatcerējās visus tā laika notikumus smuki pēc kārtas... Valdības nāca un gāja, pagastnamā bija reiz vieni, reiz otri vīri... Bet kad tad reiz sacīja, ka tagad atkal atnākusi īstā un paliekošā valdība un ka karš visur beidzies, tad Līzei vairs nebija dēla Anša, priecīgā un drošsirdīgā. Kauju ugunis Ansi bija saudzējušas, nežēlīgā šķiru tiesa viņu sasietu bija raidījusi šauteņu stobru priekšā kā tūkstošus citus pirms un pēc viņa. Bet Līdumu iebūviešu būdā Anša līgava Jūle, tikpat jauniņa kā Ansis, dzemdēja dēlu. Dzemdēja dēlu un pati pēc nedēļas nomira.

Līdumos kūla labību. Lielā garnitura, paša saimnieka īpašums, gaudoja pagalmā. Labības vezumi no māju plašajiem tīrumiem ripoja pagalmā jau otrā dienā. Talcinieki un tādi paši strādnieki, savi divdesmit pieci cilvēki, čakli rosijās, lai tiktu galā ar pievešanu, salmu noņemšanu, pelavu aiznešanu, maisu sacelšanu ratos, izbēršanu klētī. Saimnieks Hendriks naski skraidīja apkārt, gāja uz pelavnieku skatīties, kā saies, uz klēti apcirknu dēļus saridēt. Daudz, daudz skaistas labības rudens saveda mājās.

Ar kaimiņsaimnieku, kas stāveja pie maisiem, piederējās parunāties, kad bija druscin laika atvilkt elpu. «Citādi jau nevar, pašam visur jābūt priekšā un pakaļā». «Kur nu to, nekas neiznāks, ja ļausi tāpat...» Tie abi bija gruntnieki savās mājās, Līdumu Hendriks un viņa kaimiņš. Cieti vīri, lauku vīri un darba vīri.

«Bija labi, ka es to pirms kara nopirku. Maksāja gan savu pusmiljonu, bet ir pavisam cita lieta, ja tev rīks pie rokas, tava darīšana, kad kulsi...»

«Un nauda tā kā tā būtu pārvērtusies mēslos...»

Viens maiss zem mašinas gala atkal bija pilns. Vīri noliecās pie tā, glaudīja, lāva zeltainiem kviešu graudiem tecēt caur sauju, skatījās viens otrā. Hendriks sagrumboja maisa galu savu stingro pirkstu starpā, otrs vīrs aizsēja auklu ciet. «Delnas āda kļūst vārīga, ja tos tā augu dienu rausti... Saki, cik pēc tavām domām vēl iznāks?»

Hendriks uzmeta skatu rugāju tīrumam, kura tālākajā galā, vairāk kā puskilometru no mājām projām, sāka kraut vezumus. «Ko nu zini sacīt, ar vakarējiem kopā iznāks savi divisimt piecdesmit maisi... Bet nav vērts par to pārāk daudz ciemā runāt, pats jau saproti, es rīt atkal skaitīšu tavus maisus...»

«Ko tu nu domā!»

«Laiks jau nav tāds. Tie jaunie vīri jau arī... Tie jau arī grib, tikai dodi... Bet nu, lai viņi ir cik labi vai slikti būdami, viņi tomēr mūs ir izglābuši no pašu blēžiem un zagļiem, par to tomēr jāsaka paldies, ja gribi būt godīgs cilvēks...»

«Nu jā, ja tu padomā vien, visu mūžu viņš bijis mūžīgais nabags, kapeikas naudas nav kabatā un tagad... esi tik laipns! Nogriež no tavas vislabākās zemes gabalus, kādi patīk, un tu nedrīksti pat muti atdarīt. Nu, es jau tūlīt teicu, ka tas jau tā nepaliks!... Klau, ko tu ar tām Lūkasa sievietēm domā darīt? Ir kā utis apkaklē...»

«Ko es domāju? Cūka es negribu būt. Lai dzīvo. Lai pastrādā kādu dienu vairāk. Leida ir jauns cilvēks, no vecās Līzes lietas koka vairs nav, bet māju vēl var pieskatīt... Leida tak gaida bērnu... Lai dzīvo. Bet kas mans, tas mans. Vai Reinis pavasarī nebija lielīgs? Nekas, dabūja savu algu. Pakampa gabalu manas zemes un lieta darīta. Es viņam pavasarī teicu, kad viņš nāca pēc sēklas: Ved nu ved, bet raugi, lai tu sēju neiznerro, nevar jau zināt, kas rudenī ievāks... Beigās varbūt man pašam šis darbs būs jāpadara. Tā arī iznāca!»

Dažus soļus tālāk no Hendrika un viņa kaimiņa stāvēja Leida ar grābekli rokā. Steidzīgi viņa vilka no mašīnas apakšas pelavas uz lielās pakulu nesamās segas. Bija jābūt veicīgai, lai mašīnas apakša nepiesērētu — uz pelavnieku ar katru nastu bija jāiet garš ceļš pāri visam pagalmam. Leida aiz noguruma bija gluži bez spēka. Bet viņa drosmīgi turējās pretī darbam, ko bija pieradusi, ko bija no bērnu dienām strādājusi. Bet vienmuļais darbs vedināja domāt domu, kamēr locekļi paši no sevis mechaniski sasprindzās.

Cik laimīgs bija bijis viņu pavasaris ar Reini! Dievs pasarg, viniem jau nevajadzēja nezin kā — tos desmit hektarus zemes, tiesa, labas tīruma zemes, kur auga labība. Vai Līdumam vēl nepalika veseli trīsdesmit, vislabākās, ap māju un ap pagalma sētu? Ar kādu prieku viņi bija vērojuši miezu dīgšanu, kam bija jāizaug par zelta graudiem, par smaržīgu maizi arī viņu galdam! Kādu laimi viņa bija izjutusi, kad pirmo reizi manīja sevī sakustamies jaunu dzīvību. Cik drošs, cik stiprs, cik labs bija bijis viss! Un tomēr tas bija pagājis, kā īss sapnis.

Nasta atkal bija gatava. Leida to ar pūlēm uzcēla sev mugurā un gāja ar savu divkāršo nesamo pāri platajam pagalmam uz pelavnieku. Aiz smaguma skatu nodūrusi, viņa no lakatiņa malas apakšas, kurš līda uz acīm, tomēr redzēja, ka jau darīja vezumus tieši tur, garā tīruma otrā galā, kur pavasarī bija sējuši viņi ar Reini. O, viņa jau zināja, ka tāds ir jaunais likums, ka saimnieks ražu dabū sev. Hendriks arī pats bija sacījis, ka viņš ir nedomā atstāt citiem to, kas ir viņa, bet tomēr, viens bija kaut ko zināt, otrs savām acīm redzēt — sāpe it kā ar nazi iedūra Leidai sirdī. Šī sāpe atkal izraisīja atmiņas, iedomas

par laimi, kas bija jau rokā, ko gribētu tā glabāt, bet kas izslīdēja no rokām, ko nevarēja noturēt.

...Baltais zirgs laikam bija pirmais, kas dabūja vezumu no turienes. Tagad šis baltiņš stāvēja tieši mašinas priekšā, un puisis vezuma galā sāka dot augšā pirmos klēpjus. Mašina, vezumiem mainoties, kādu brīdi bija gājusi tukšā, tad trumulis par jaunu ieklabējās, gaudoņa kļuva mazliet dobjāka. Un tagad Līdumu saimnieka jaunajos stiprajos labības maisos, kam par īpašnieka zīmi augšgalā bija ieaustas divas zilas svītras, kā zelta lietus sanēdami bira graudi no viņas. Leidas, labības, no maizes, kura pienāktos viņai un viņas bērnam. Nē, Leida varēja visu saprast, bet ka tas, ko viņa redzēja, bija ne tikai īstenība, bet ka tam bija jābūt arī taisnībai, tas nekādi neietilpa viņas galvā. Viņai bija jāsakož zobi, lai nesāktu skaļā balsī kliegt. Taisnība? Taisnība? Kur bija taisnība? Taisnības vārdā bija nogalināts Reiņa vectēvs Jāks, taisnības vārdā bija bojā aizgājis Reiņa tēvs Ansis, taisnības vārdā bija aizvests Reinis. Vai tā varēja būt taisnība? Leida tagad zināja labāk nekā to bija pratis paskaidrot Reinis, kā bija ar šo taisnību. Viņai nevajadzēja to prast izteikt vārdos, viņa to juta ar visu savu miesu, ka taisnība nebija nekas cits, kā gluži pretējs tam, kas notika patlaban.

Taisnība bija bijusi tiem, kas nāca un iedzina robežstabiņus Līdumu Hendrika tirumā: no šejienes tev. Tā bija taisnība, par kuru trīs paaudzes bija upurējušas savu dzīvību.

Leida piepeši pacēla galvu, sakārtoja lakatiņu, un tai pašā brīdī viņas un saimnieka skatieni sastapās. Vai Leidas skatā bija tikdaudz nicināšanas vai naida, vai Hendriks kaunējās un juta sevī neizskaidrojamas bailes, bet viņš nolaida acis. Šai acumirklī viņā šķita kaut kas dīvains sakustamies. Viņš paspēra soli uz Leidas pusi un sacīja:

«Es par novākšanu un salikšanu došu arī tev. Vismaz vienu maisu. Tev gan nav nekādu tiesību kaut ko prasīt, bet es negribu būt cūka. Tu jau arī esi pūlējusies...»

Leida klusēja. Viņa patlaban būtu gribējusi Hendrikam mest acīs patiesību. Uzbrukt ar degošiem vārdiem, iznīcināt, satriekt pīšļos. Bet tai pašā brīdī viņa pirmo reizi sajuta sāpes, kādas viņai līdz šim nekad nebija bijušas, bet no kurām viņa tūlīt zināja, ko tas nozīmēja. Un tad viņa zināja, ka viņa nedrīkst. Ka viņa nedrīkst domāt tikai par sevi, ka viņai jādomā par to otru, kas taisījās ienākt dzīvē. Leida klusēja.

«Es došu zirgu, kad izlaidīsim tavus miežus, varēsi pie viena aizvest.»

Leida atspiedās pret grābekļa kātu. Sāpju izteiksme atkal parādījās viņai vaigā.

«Es vairs nespēju. Man jāiet mājās. Mana veselība nevar izturēt līdz vakaram.»

Nākamajā rītā mazajā iebūviešu istabā blakus divām sieviešu dvēselēm ieelpoja gaisu, kā šai būdiņā nebija daudz, bet kas — vienīgā lieta visā pasaulē — nekā nemaksāja, mazīņš, laimīgi pasaulē ieradies puisēns.

Kas bija tas, kas uzturējis viņas, šīs ar grūtu darbu apkrautās sievietes, ka visneticamākajās grūtībās, visnožēlojamākajos ārējos apstākļos viņas tomēr varēja pildīt savu mātes pienākumu? Bija rīts, un mazā mute kārīgi tvēra savu pirmo ēsmu, cilvēks ieturēja savu pirmo maltīti.

Bet jaunā māte nogurusi atdusējās savā gultā. Viņa bija gulējusi. Tagad nomodā, viņa vēroja jaunpiedzimušo, kura sīkstumu viņa juta ar savu miesu, tas viņai atgādināja vakardienu. Vecāmāte staigāja pa istabu, apstājās pie Leidas gultas un sacija:

«Līdumu Hendrikam nemaz nav tik ļauna sirds. Redz, vakar tomēr atveda mūsu miezīšus, un maiss kviešu arī bija ratos, sak, dievs esot svētījis un arī mēs tur pūlējušās...»

«Vecāmāt...» Leida iesāka. Viņa gribēja strīdīties pretī, viņa gribēja sacīt, ka ar šo žēlastības devumu neko nevar vērst par labu, viņa būtu tagad gribējusi sacīt visu to, ko viņa Hendrikam neiedrošinājās sacīt, nespēja sacīt. Bet viņa vēl bija tik nevarīga, ka pati tikko sadzirdēja savu balsi. Un tādēļ viņa ar lielu piepūli pabeidza teikumu:

«...dod man dzert.»

Un kad viņa bija atslīgusi atpakaļ cisās un no izdzertā ūdens jutās mazliet labāk, kad viņa sevī juta jaunu spēku — divaini, šis spēks it kā būtu radies no šā mazā vaidziņa siltā pieskāriena, kas dusēja viņai līdzās, tad viņa domāja:

«Man vajadzētu dzīvot. Un kādēļ es lai nedzīvotu, man jau nekas nekait. Varbūt es neredzēšu Reini. Bet man ir viņa dēls... Reiņa varbūt vairs nav, kā nav viņa tēva, kā nav viņa vectēva. Bet ir dēla dēla dēls. Lai viņš aug... Vecāmāte kļuvusi veca un dzīve viņu padarījusi mīkstu..., mans dēls, Reiņa dēls, augs, kļūs stiprs, ciets, kā viņa tēvs un vectēvs. Ja vitola celmam noplauj visas atvases, tas tomēr dzen jaunas. Viņi nerims cīnīties, šie mūsu vīri... tas taču nevar būt, ka ciņa mūžam būtu veltīga...»

Bet viņai blakus dusēja dēls, kas zināja vēl mazāk nekā viņa māte, ka ciņas, kurā krituši viņa tēvs un vectēvi, jau bija pie beigām, ka viņš jau bija viens no tiem, kam pieškirta laime dzīvot labākā un vairāk cilvēka cienīgā pasaulē.

No igauņu valodas tulkojusi
Elina Zālīte

A. N. OSTROVSKIS

(1823.—1886.)

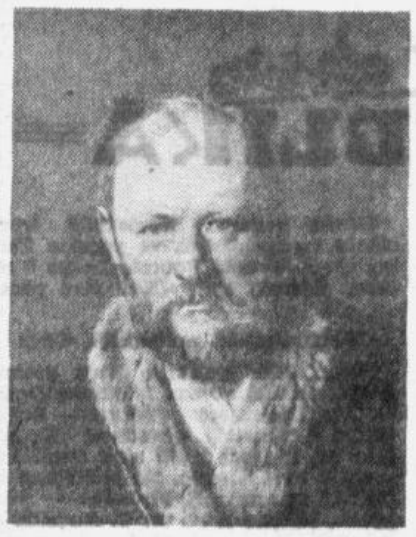

14. junijā pagāja sešdesmit gadu kopš miris Aleksandrs Nikolajevičs Ostrovskis — ievērojamākais krievu klasiskās dramaturģijas pārstāvis.

Savā gandrīz četrdesmit gadus ilgajā dramaturga darbības laikā Ostrovskis sarakstījis apmēram 50 oriģinallugu. Bez tam viņš tulkojis Terencija, Servantesa, Goldoni, Šekspira, Lope de Vegas un daudzu citu autoru darbus krievu valodā.

Jau pirmie Ostrovska dramatiskie darbi — «Pašu laudis — iztiksim» («Bankrots»), «Trūcīgā līgava» u. c. gūst skatītāju atzinību un iekaro lielāko Maskavas un Peterburgas teatru skatuves. Neraugoties uz cariskio iestāžu ierēdniecisko un vienaldzīgo izturēšanos pret teatri, it īpaši pret Ostrovska dramaturģiju, ar katru jaunu lugu viņš arvien vairāk nostiprinās uz Krievijas teatru skatuvēm. Tikai piecus mēnešus pirms nāves viņš kļūst it kā oficiali atzīts — viņam uztic vadošu amatu Maskavas teatru administrācijā.

Ostrovska dramaturģija nav zaudējusi savu vērtību arī līdz mūsu dienām. Padomju Savienībā burtiski nav nevienas pilsētas, kurā nebūtu izrādītas lielā dramaturga dramas un komedijas. Vienā pašā Maskavas Dailes teatrī Padomju varas laikā Ostrovska lugas piedzīvojušas 2800 izrādes. Ostrovskis, kas rakstīja, ka «esošo teatru sienas ir par šaurām» un sapnoja par plašu tautas auditoriju, tagad kā dramaturgs to ir iekarojis.

Dabīgi, ka līdz ar to rodas jautājums: kur tad slēpjas Ostrovska dramaturģijas spēks? — Tas slēpjas viņa *realismā*. Būdams *ass novērotājs* un liels reālists, Ostrovskis prot dziļi un patiesi attēlot sava laika sabiedriskās pretrunas. Viņš droši skatījās acīs tā laika dzīvei, redzēja «mazo laužu» beztiesību, ciešanas un pazemojumus. Mākslinieciskos tēlos, mākslinieciski patiesā formā Ostrovskis parādīja dzīves īstenību visā tās pilnībā. Ja savos pirmajos, kompozicionali vēl nevienmērīgajos un nevisai dziļajos sacerējumos — «Ģimenes laimes ainas», «Jaunā cilvēka rīts» un «Maskavas pārupes apraksti», Ostrovskis parāda sevi tikai kā šauras sabiedrības šķiras dzīves aprakstītāju, tad jau nākošajās savās komedijās un dramās viņš ar visu sava lielā talanta spēku iedziļinās «tumsas valstībā», atklāj un parāda skatītājam tādas parādības, par kurām cilvēkiem līdz tam bija tikai neskaidra nojauta.

Kaut gan Ostrovskis savām lugām materialus ņēmis galvenokārt tikai no tirgoņu dzīves, viņa mākslas sfēra neaprobežojas tikai ar šīs šķiras dzīves un paražu aprakstīšanu. Viņa lugas atklāj vesela krievu tā laika sabiedrības slāņa savstarpējās attiecības. Tirgotājus un viņu vidi Ostrovskis izmantoja tikai kā fonu, uz kura zīmēja sabiedriskās attiecības, kādas valdīja Krievijas imperijā gadus desmit pirms slavenās «reformas» un gadus divdesmit pēc tās.

Objektivitate, prasme atsaukties uz apkārtējās dzīves problemām, plaša dzīves faktu aptvere, attēlojot vecās dzīves netikumus, atklājot režima sapuvušos pamatus, kaut arī dažubrīd pašam to nemanot, parādot veselu cilvēku galeriju, kuri cīnās pret «tumsas valstību», kā arī šīs «valstības» tipiskos pārstāvjus — lūk, tās vērtības, kas izvirza Ostrovski pasaules dramaturģijas pirmajās rindās.

Jau iepriekš pieminētajā savā pirmajā lugā — «Pašu laudis — iztiksim» Ostrovskis parādās kā tās literaturas pārstāvis, kura, runājot N. Ogareva vārdiem, «grauza valdības sabiedriskos tīklus visos mezglos», bet A. F. Pisemskis *nosauca to par tirgoņu «Mirušajām dvēselēm»*.

Komedijā «Ienesīga vieta» dramaturgs asi kritizē visu krievu birokratijas pirmsreformas laika sistemu. Nav jābrīnās tāpēc, ka komedijas «Ienesīga vieta», tāpat kā lugas «Pašu laudis — iztiksim» izrādes bija aizliegtas.

Lielākais Ostrovska realisma apliecinātājs ir viņa drama «Negaisa». Šai darbā sevišķi spilgti izpaužas paša dramaturga dziļi progresīvie centieni. Katerinas sadursmē ar briesmīgo Dikiju un Kabanovu pasauli, ar šīs pasaules zvēriskajiem likumiem, kas dibinās uz meliem, viltības, cilvēku pazemojumiem, «Negaisā» parādīta ar satricinošu spēku. Pateicoties mākslinieka prasmei iedziļināties tā laika sabiedriskās dzīves pretrunu būtībā, Katerinas ciešanas un nāve iegūst īstas socialas traģedijas nozīmi.

Kaislīgs protests pret naudas un privatīpašuma varu, pret šīs varas ārdošo iespaidu uz cilvēka dvēseli visspēcīgāk skan tādās viņa lugās, kā «Karstā sirds», «Trakā nauda», «Vilki un avis», «Bez pūra», «Pēdējais upuris».

Bet kaut gan Ostrovska kā mākslinieka uzmanība bija pievērsta galvenokārt negatīvām parādībām, viņš nekad nezaudēja ticību galīgajai cilvēcības un patiesības uzvarai. Viņa Meduzovs («Talanti un cienītāji»), Platons Zibkins («Patiesība labi — laime vēl labāk»), Paraša («Karstā sirds»), Ludmila («Vēlā mīla») — ir jaunas patiesības nesēji, jaunu dzīves formu meklētāji. Viņu neviltotās attiecības pret citiem cilvēkiem ir it kā izaicinājums tiem, kuros skaitļi, aprēķini, blēdīgas kombinacijas iznīcinājušas īsto cilvēcību. Šo cilvēku «ar karstām sirdīm» sapņi pēc citas, godīgas, gaišas dzīves sevišķi spilgti atklāti aktieru Neščastlivceva («Mežs»), Kručininas un Neznamova («Bez vainas vainīgie») tēlos.

Ostrovska dramaturģijas būtību, viņa dramaturģijas izcilo stāvokli tiešā sakarā ar noteiktu sabiedriskās attīstības pakāpi savā laikā vislabāk atklājis un novērtējis N. A. Dobroļubovs:

«Atzīstot par mākslinieciskā darba galveno vērtību viņa dzīves patiesību, līdz ar to mēs radām arī mēru, kas nosaka katra literarā darba vērtības pakāpi un nozīmi. Spriežot pēc tā, cik dziļi rakstnieka acs ielaužas pašā parādību būtībā, cik plaši viņš savos veidojumos skar dažādākās dzīves nozares, var spriest arī par to, cik liels viņa talants... Visu līdzšinējo pētījumu rezultatā *mums ir radusies atzina*, ka tiešamības īstums, dzīves patiesība Ostrovska darbos vienmēr respektēti un atrodas pirmajā plānā, pirms visiem citiem uzdevumiem un blakus nolūkiem... Ostrovskis prot ieskatīties cilvēka dvēseles dziļumos, prot atšķirt viņa īsto dabu no visiem kropļojumiem un augoņiem, kas radušies ārpasaules iespaidos, tāpēc visu tā laika apstākļu smagums, kas gulstas uz cilvēku, viņa darbos jūtams spēcīgāk kā jebkura cita rakstnieka darbos». (*N. A. Dobroļubovs «Tumsas valstība»*).

Dobroļubovs pirmais atklāja Ostrovska daiļrades galvenos vaibstus, atklāja tajā socialisma idejas un nostādīja tās preti slavofilu «saldenajam patriotismam», kuri Ostrovska mākslā saskatīja «lēnprātību dzīves priekšā».

Vienkāršajos, «tumsas valstības» laudīs Ostrovskis radīja ticību saviem spēkiem, savas pašcieņas, morališkā stipruma un nacionalā lepnuma apziņu. Ar visu savu mākslu viņš apliecināja, ka pavergotajā un pazemotajā cilvēkā slēpjas milzīgas gara un jaunrades iespējas, kurām attīstīties liedza nenormalie laikmeta apstākļi. Ienaids pret apspiedējiem tai pašā laikā bija Ostrovska dziļā humanisma avots, — viņa līdzjutība bija dzīves pabērnu un vajāto pusē. Taisni tāpēc Ostrovska darbi mākslā pārdzīvoja laikmetu un saglabāja nevistošu idejisko un estetisko spēku līdz mūsu dienām.

*

Cik populars un iecienīts A. Ostrovskis ir arī uz latviešu skatuvēm un publikā, to liecina jau tas, ka nesen notikušajā klasiskās dramaturģijas skatē Latvijas PSR teatros A. Ostrovskis ieņēma dominējošo vietu.

Viņa lugu «Vilki un avis» mākslinieciski visai augstvērtīgā uzveduma sniedza mūsu Dramas teatris.

Mūsu lielākās provinces pilsētas Liepājas muzikali dramatiskais teatris rādīja Ostrovska lugu «Mežs», un šo izrādi ļoti atzinīgi novērtēja arī Vissavienības Mākslas lietu komitejas republikaniško teatru daļas vadītājs biedrs A. Platonovs.

Arī mūsu Jaunatnes teatris krievu klasiskās dramaturģijas skatei bija izvēlējies A. Ostrovska lugu «Balzaminova precības», kaut gan tieši šī Ostrovska luga neatbilst Jaunatnes teatra tiešajām prasībām un tā nebija arī pa spēkam teatra vēl jaunajam, nenobriedušajam ansamblim un tāpēc cieta neveiksmi.

A. Ostrovska lugu «Vēlā mīla» savā repertuarā uzņēmis un jau tuvākā laikā izrādīs Latvijas PSR Valsts Ceļojošais teatris, kas ar Ostrovska dramaturģiju iepazīstinās mūsu mazāko provinces pilsētu un lauku publiku.

Jāatzīmē, ka arī Latvijas PSR Krievu Valsts Dramas teatris krievu klasiskās dramaturģijas skatē reprezentējās ar A. Ostrovska lugu «Bez vainas vainīgie».

Viss tas norāda, ka A. Ostrovska nemirstīgās lugas Latvijas PSR teatros un šo teatru publikā rod lielu, dzīvu un pelnītu atsaucību. Tās dod iespēju arī mūsu režisoriem un aktieriem padziļināt un paplašināt sava radošā darba apvāršņus.

J. Marts

CĪŅAI VĒLTĪTA DZĪVE

25 gadus atpakaļ, 1921. gadā, naktī no 10. uz 11. juniju, pie Centralcietuma Rīgā, Latvijas reakcionārās buržuazijas rokas puiši nogalināja deviņus pašaizliedzīgus boļševiku partijas cīnītājus ar Latvijas Komunistiskās Partijas Centralās Komitejas sekretaru Jāni Šilfu-Jaunzemu priekšgalā. Starp šiem deviņiem atradās arī Komunistiskās Partijas CK loceklis un revolucionārais rakstnieks Augusts Arājs-Bērce. Latviešu darba tautas brīvības cīņu vēsturē šo varoņu vārdi paliks ierakstīti zelta burtiem, bet raksnieks Arājs-Bērce jau ieņēmis savu īpatnu vietu latviešu literaturas vēsturē.

Viss Augusta Arāja-Bērces mūžs, sākot no pirmajiem patstāvīgajiem soļiem dzīves ceļos līdz pēdējam gājienam — uz nošaušanu, ir piemērs nesavtīgai cīņai par tautas labāku nākotni. Rakstnieks-cīnītājs — šis cēlais vārds vislabāk apzīmē Augusta Arāja Bērces dzīvi, jo revolucionārā cīņa un rakstnieka darbs viņa personībā ir saliedēti nesatricināmā vienībā. Arī viņa literarie darbi ir daļa no revolucionarās proletariata cīņas, un otrādi — šo literaro darbu turpinājumu mēs varam atrast pagrīdnieka-boļševika Augusta Arāja-Bērces-Marta, Maksima, Melnā, Coma (tādas bij dažas no viņa partijas «kļičkām») gaitās.

Arāja-Bērces dzīvē it kā atspoguļojās daudzu revolucionaro cīnītāju mūži, to cīnītāju, kurus mēs ar pilnām tiesībām varētu saukt par Padomju Latvijas tapšanas ceļa cirtējiem. Tas fakts, ka viņš spējis savienot revolucionaro cīņu ar rakstnieka darbību padara viņa biografiju vēl interesantāku.

Augusts Bērce (Arājs — bija rakstnieka literarais pseidonims, ar ko viņš parakstīja rakstus, publicētus partijas presē — «Cīņā», «Cīņas biedrī» un citur) dzimis 1890. gada 20. martā, Brambergu pagasta Bajaru mājās, Jelgavas apriņķī, kalpu ģimenē. Viņa bērnība — parastā kalpu bērnu bērnība. 1905. gadā — 15 gadu vecumā Augusts Bērce jau strādā Krameta fabrikā, Jelgavā, par atslēdznieka mācekli. Tad viņš saistās ar revolucionaro kustību, iestājas boļševiku partijā un kļūst aktivs nelegalās organizacijas darbinieks. Fabrikas administracija divas reizes to atlaiž no darba, bet viņš jau ieguvis strādnieku vidū tādu popularitati, ka abas reizes strādnieki uzsāk streiku un piespiež administraciju uzņemt to atpakaļ darbā. 1908. gadā — pirmais arests, spidzināšana, bada streiks. Pēc astoņu mēnešu sēdēšanas Augusts Bērce atgūst brīvību un atkal iesaistās pagrīdes darbā. Viņam atkal draud apcietināšana un sods, tāpēc 1909. gada beigās Bērce emigrēja uz Angliju.

Sākās emigranta grūtās gaitas, bezdarbs. Beidzot Bērce atrod darbu kādā vecu drēbju tīrītavā. Šeit darba apstākļi tik slikti, atalgojums tik niecīgs, ka A. Bērce drīz nolemj pāriet uz kuģa par kurinātāju. Viņš apbraukā Ameriku, Afriku, Australiju, nokļūst Indijas okeana salās. Tālos ceļojumos, grūtā jūrnieka darbā paiet turpat jau divi gadi. Pēc tam viņš atkal strādā Anglijā — Glazgovas ogļu raktuvēs un vēlāk Vestuartlepwles kausētavās. Arī svešumā Bērce ir aktivs revolucionarās kustības dalībnieks. 1911. gadā, kad Krievijā sākas revolucionārās strādnieku kustības pacēlums, viņš atgriežas Latvijā un tūlīt iesaistās aktivā cīņā, iestājas Aleksandra vārtu rajona boļševiku partijas organizacijā. Vienā no demonstracijām, kur piedalās Bērce, viņu arestē. Pēc atbrīvošanas no cietuma Bērce strādā

nelegalā tipografijā, organizē tās darbu, pats arī daudzreiz raksta uzsaukumus. Spiegiem izdodas tikt uz pagrīdnieka pēdām, Bērcem atkal draud apcietināšana. Ir tikai viena izeja — pazust. Bērce slepeni dodas uz Baku, kur dzīvo ar Jegermaņa vārdu. Atkal tāpat kā Londonā — nav darba, trūkums un bads seko katram viņa solim. Bet Augusts Bērce zina savu ceļu, to ceļu, kuru viņš ir izvēlējies vienreiz un uz visu mūžu — revolucionarās cīņas ceļu. Ne mirkli nekavējoties, viņš atrod sakarus ar Baku boļševiku pagrīdes organizacijas darbiniekiem. Viņš ķeras pie nelegalas tipografijas organizēšanas. Kad tas izrādās neiespējams — Bērce uzsāk iespiest uzsaukumus uz hektografa. Pie šā darba viņu arī 1913. gadā pārsteidz žandarmi un arestē.

Literaro darbību Augusts Bērce bija uzsācis jau agrāk. Tā, zem daudziem no viņa krājumā «Sarkanais ceļš» ievietotiem dzejoļiem ir dati: «1909. g. Londonā», «1910. g. Klusā okeanā, starp Sidneju un Port-Natalu.» Baku cietumā, Šemahinkā, Bērce no jauna ķeras pie rakstīšanas. Taisni šeit ir sarakstīts vairākums no viņa cietuma dzejām, kuras sakopotas tanī pašā krājumā, nodaļā «Saistītās rokas». Baku cietumā Bērce saraksta arī lielāku darbu — lugu piecos cēlienos «Gaismai austot», kas vēlāk pie kratīšanas konfiscēta un kā daudzi no rakstnieka cīnītāja darbiem gājusi bojā.

1914. gadā Tiflisas tiesu palata nolemj:

«Uz 102. panta pamata par piederību pie Krievijas nelegalās soc.-dem. strādnieku partijas Jegermani izsūtīt nometināšanā uz Sibiriju.»

1915. gada pavasarī Bērce nonāk nometināšanas vietā — Pinčugas pagastā, Jeņisejas guberņā. Izsūtīšanā viņš pavada apmēram gadu, bēg uz Irkutsku, kur strādā stiepļu fabrikā, centralā spēkstacijā, beidzot kādā aptiekas preču veikalā. Tanī pašā laikā viņš darbojas arī partijas nelegalajā centrā.

Sākas Februara revolucija, Bērci jau pirmajās dienās ievēlē Irkutskas pilsētas izpildkomitejā, bet ilgi viņš tur nepaliek — dodas uz Maskavu, tad — uz Rīgu. Kad vācu iebrucēji okupē Latviju, Bērce paliek Rīgā, strādā pagrīdē, slepenā tipografijā. Tikai pēc ilgiem mēnešiem okupantiem izdodas notvert nemitīgo pagrīdnieku, ieslodzīt kara cietumā, vēlāk koncentracijas nometnē Krimunās. No koncentracijas nometnes Bērce bēg atpakaļ uz Rīgu, turpina pagrīdes darbu, tad — Centralās Komitejas uzdevumā brauc uz Valku, kur, sarkanajiem latviešu strēlniekiem tuvojoties, viņš sagaida tos kā Valkas strādnieku deputatu padomes priekšsēdētājs. Tad seko pieci mēneši spraiga darba — Latvijā nodibināta padomju vara. Augusts Bērce — nenogurstošais cīnītājs — boļševiks, ir pirmās Padomju Latvijas valdības loceklis.

Kad pēc pieciem mēnešiem Latvijas reakcionarajai buržuazijai ar vācu okupantu karaspēka palīdzību izdodas nogāzt padomju varu, Augusts Bērce gan uz neilgu laiku kopā ar latviešu strēlnieku pulkiem atkāpjas uz Krieviju, bet drīz vien atgriežas Latvijā, lai turpinātu cīņu pagrīdē. Viņš — Komunistiskās Partijas Centralās Komitejas loceklis, dzīvo nelegali Rīgā ar tirgotāja Eduarda Strobiņa vārdu, organizē un audzina jaunus partijas kadrus, piedalās partijas nelegalā presē. Tanī pašā laikā aizgūtnēm, kad pagadās brīvs brīdis, vēlās nakts stundās Arājs-Bērce turpina arī savu rakstnieka darbu. Šajā laikā uzrakstīti daudzi dzejoļi, uzrakstīts rakstnieka labākais stāsts — «Menusa nāve», stāsts, kuram drīz vajadzēja salieties ar dzīvi, kad stāsta autors gāja sava varoņa takās un mira kā viņš — nesalauzts, neuzvarēts.

Cik rosīga ir bijusi šo pēdējo mēnešu literarā darbība, varam spriest tikai tagad, kad vecie archivi pavēra savas noslēpumainās durvis un daudzu noputējušu papīru vidū ir atrasti arī dažādi dokumenti, kuri tika konfiscēti Arājam-Bērcem pie apcietināšanas. Starp šiem dokumentiem — dzejas, divu lugu fragmenti, amerikaņu rakstnieka E. Sinklera romana «Džimi Higins» tulkojums latviešu valodā. Līdz pēdējam mirklim rakstnieks cīnītājs neizlaida no rokas spalvu.

1921. gada 13. maijā Augustu Arāju-Bērci apcietināja un, pēc spīdzināšanām un pratināšanām politpārvaldē pulksten 2 un 15 minutēs naktī no 10. uz 11. juniju nošāva.

Augusta Arāja-Bērces literarais mantojums ir neliels. Tas viss, izņemot materialus, kuri pēdējā laikā atrasti archivos, publicēts viņa darbu krājumā, kuru 1941. gadā izdeva VAPP grāmatu apgāds. Cits viss — lugas, stāsti, tēlojumi, dzejas — gājis bojā, jo nemitīgā pagrīdes darbā rakstniekam nebija laika veltīt specialas pūles savu darbu uzglabāšanai. Visus savus spēkus viņš veltīja revolucionarai cīņai par tautas labāku nākotni, tai viņš veltīja arī savu rakstnieka spalvu. Rakstnieks cīnītājs — viņš šodien dzīvo ne tikai savos rakstos, bet arī revolucionara boļševika darbos, kuri cirta ceļu mūsu tautas laimei.

V. Bērce

INDIVIDUALO DZĪVOJAMO ĒKU PROJEKTI

PSRS Augstākās Padomes š. g. 19. martā apstiprinātā likumā par PSRS tautsaimniecības atjaunošanas un attīstības piecgades plānu 1946.—1950. gadam blakus rūpniecības, transporta, lauksaimniecības u. c. mūsu dzīves nozaru atjaunošanas un attīstības grandiozajai programai paredzēta arī līdz šim nepieredzēta apjoma dzīvokļu būvniecība kā valsts fonda, tā arī individualo ēku veidā.

Architekturas lietu pārvalde pie LPSR Ministru Padomes jau 1945. gadā bija sarīkojusi individualo dzīvojamo ēku būvprojektu sacensību. Uz sacensībā godalgoto projektu pamata — Architekturas un projektēšanas darbnīcas izstrādāja sešus div-, trīs- un četristabu dzīvojamo ēku projektus — 3 mūra un 3 koka ēkām. Izstrādājot tipu projektus, mēģināts sasniegt plānošanas, konstruktivo būvdaļu un sīkdaļu vienkāršošanu, vietējo būvmaterialu izmantošanu ar mazāk kvalificēta darba spēka pielietošanu. Šādiem līdzekļiem jāsaīsina būvdarbu laiks un jāpaātrina jauno dzīvojamo ēku nodošana lietošanā.

Patlaban izstrādā krāšņu, virtuvju, logu, durvju, kā arī saimniecības ēku projektus.

Tipu projektus izstrādājušas Architekturas lietu pārvaldes Architekturas projektēšanas darbnīcas (architekti E. Kalniņa, F. Sklemjonovs un V. Ramans).

Trisistabu koka dzīvojamās ēkas projekts

Trisistabu mūra dzīvojamās ēkas projekts

Četristabu koka dzīvojamās ēkas projekts

Divistabu koka dzīvojamās ēkas projekts

Divistabu mūra dzīvojamās ēkas projekts

ABRAMS ŠURS

2. jūnijā, atrodoties komandējumā Maskavā, pēkšņi miris architekts Abrams Šurs.

Biedrs Šurs, būdams vēl Rīgas universitates students, bija saistīts ar nelegalo revolucionaro darbību. Ulmaņa policija viņu divreiz arestē. 1936. g. viņš teicami beidza architekturas fakultati, *bet nacionalo ierobežojumu* dēļ nevarēja pilnībā pielietot savu architekta talantu.

1940. gadā, kad Latvija kļuva par padomju republiku, b. Šurs bija nozīmēts par celtniecības uzņēmuma komisaru. 1941. gadā viņš kopā ar sievu brīvprātīgi iestājās latviešu divizijā. Kaujās viņš divreiz smagi ievainots un par parādīto varonību apbalvots ar Sarkanās Zvaigznes ordeni un divām medaļām — «Par Maskavas aizstāvēšanu» un «Par uzvaru pār Vāciju».

Frontē b. Šurs iestājās komunistu partijā. Tūlīt pēc demobilizacijas b. Šurs aktivi ieslēdzās kara sagrauto Latvijas pilsētu atjaunošanas un rekonstrukcijas darbā. Īsā laikā viņš pierādīja sevi par enerģisku un apdāvinātu specialistu. Viņa izstrādātie projekti — kino ēka Valmierā, LK(b)P CK ēkas pārbūve, LPSR Ārlietu ministrijas ēkas izdaiļošana — ieguva augstu novērtējumu. Viens no beidzamajiem viņa darbiem bija republikaniskā sporta stadiona projekts Rīgā.

Architekturas lietu komitejas pie LPSR Ministru Padomes un republikanisko Architekturas projektēšanas darbnīcu kolektivs un partijas organizacija ar biedru Šuru zaudēja uzticīgu bolševiku un apdāvinātu architektu. Viņa gaišā piemiņa vienmēr būs cienīgs paraugs visiem architekturas darbiniekiem, kuriem uzticēts svarīgais Padomju Latvijas pilsētu atjaunošanas un rekonstrukcijas darbs.

Kiše, Dmitrijevs, Ivanovs, Jagars, Minuchins, Gailis, Fomins, Starcevs, Putans, Aizsilnieks, Budo, Plūksne, Antonovs, Šimanska, Glūde, Voronovs, Plauciņš, Nesteruks, Ozoliņš, Ramans, Valujeva, Cinats, Strazdiņš, Vestermans, Kazaks, Vasiļčenko, Sklemjonovs, Dambrāns, Ūdris, Šterne, Pāvuls, Berķis, Strauts, Dichovičnaja.

TIKŠANĀS AR J. VESEŅINU

Rīgā viesojās populārā Maskavas humoristiskā un satiriskā žurnala «Krokodils» redakcijas ilggadīgais sekretars J. Veseņins. Savā runā žurnalistu sanāksmē avīzes «Padomju Latvija» redakcijā b. Veseņins, pastāstot par «Krokodila» redakcijas darbu, uzsvēra, ka satira un humors ir viens no grūtākiem literariem žanriem. Vajadzība pēc satiras un humora ir liela jo sevišķi tagadējā celtniecības periodā, kad visiem iespējamiem līdzekļiem jāgraiza viss negativais, kas traucē padomju ļaudīm atjaunot un attīstīt savu kara nopostīto dzīvi. **L.**

PADOMJU GRĀMATU IZSTĀDE

20. jūnijā Valsts bibliotekā atklāta padomju grāmatu izstāde. Izstāde aptver literaturu, mākslu, valodniecību, fizisko kulturu un sportu. Tā ir viena no bagātākajām grāmatu izstādēm, kāda jebkad rīkota Rīgā. Izstādīti visi izdevumi šais nozarēs, kas iznākuši Padomju Savienībā Tēvijas kara gados. Izstāde turpināsies līdz 28. junijam. Pēc izstādes slēgšanas grāmatas izsniegs lasītājiem. **L.**

V. TRETJAKOVA MĀKSLAS STUDIJAS IZSTĀDE

Noslēgusies prof. V. Tretjakova mākslas studijas gleznu izstāde, kas turpinājās vienu mēnesi. Bija izstādīti pavisam 180 darbi. Zīmējumos, akvarelos, eļļas un tempera technikā veidoti dabasskati, klusā daba, portrejas. Skatītāju atzinību izpelnījās studijas audzēkņu — mākslinieku Apiņa, Ivanova, Sičkova, Krūmāja, Aborenko darbi. Izstādi apmeklēja pāri par 700 skatītāju. **L.**

LEKCIJAS PAR LATVIEŠU KLASISKĀS MUZIKAS MEISTARIEM

Valsts Konservatorija rīko lekciju ciklu par ievērojamākiem latviešu klasiskās muzikas meistariem.

Pirmo lekciju par Emīla Dārziņa mākslu 8. jūnijā lasīja prof. Jēkabs Vītoliņš, raksturojot viņu kopā ar Em. Melngaili par mūsu klasiskās muzikas izcilāko meistaru visdažādākajos muzikas žanros — kora un solo dziesmās, simfonijās, operu muzikā. Emīls Dārziņš ir arī latviešu muzikas kritikas nodibinātājs, kura tradicijas vēlāk turpina J. Zālītis.

Lekcijai sekoja koncerts. Emīļa Dārziņa kompozicijas izpildīja Operas un baleta teatra solisti E. Plūksna, H. Sala un Filharmonijas koris diriģenta J. Ozoliņa vadībā.

Klavieru pavadījumus sniedza H. Brauns. **L.**

E. Kalniņš — *Pēc zvejas*

SIMFONISKI KONCERTI

Pagājušās nedēļas interesantākajiem muzikalajiem sarīkojumiem pieskaitāms divu operu — Jāzepa Mediņa «Vaidelotes» 3. cēliena un Leonkavallo «Pajacu» koncertatskaņojums Filharmonijas solistu ansambļa un Radiokomitejas simfoniskā orķestra sadarbībā diriģenta Arnolda Lapiņa vadībā. Operu koncertatskaņojumi pie mums maz kopti, lai gan ir tikpat pateicīgs, cik muzikali audzinošs darbs. Pasaules muzikalajā literaturā ir milzums operu, kas tagad reti vai nemaz neparādās uz skatuvēm, bet tomēr *slēpj* sevī lielas, augstas muzikalas vērtības. Zināms, cik ļoti ierobežotas ir operteatru repertuara «uzņemšanas» iespējas, ka daudzas operas, neraugoties uz savas muzikas skaistumu, nespēj skatuviski «dzīvot» dramaturģisku, libretu trūkumu dēļ. Šie paši darbi, kā to rāda koncertu prakse lielajos muzikas centros, spēj dziļi savaldzināt klausītājus, sniegti koncertatskaņojumā. Muzikalā redzes apvāršņa paplašināšanai šāda veida operu atskaņojumi arī pie mums sevišķi vēlami un gaidāmi; interesanti izvēlēti, tie var sagādāt vispatīkamākos un skaistākos pārsteigumus.

Pārrunājamā koncertā šāds «jaunums» bija daļa no Jāzepa Mediņa ilgi nedzirdētās «Vaidelotes», kas savulaik guvusi diezgan panākumu uz mūsu operas skatuves. Viena paša trešā cēliena atskaņojums tomēr dod drusku nenoteiktu, fragmentaru iespaidu par šo operu. Bez tam šai cēlienā dominē muzikalās dramas stils ar vairāk rečitējošiem nekā plašāk attīstītiem noapaļotiem melodiskiem dziedājumiem, kas jaunajam solistu ansamblim (Hermine Sala, Lūcija Skuja, Marieta Tone, Herberts Ozolītis, Kārlis Šteinbergs), lai arī visumā simpatiskā un korektā vokalitatē, tomēr sagādāja zināmas priekšnesuma grūtības. Pilnskanīga operas orķestra valoda, ar lielu dramatisku spriegumu cēliena beigās. Atskaņojums, diriģenta A. Lapiņa apdomīgajā un prasmīgajā vadībā, atgādināja mūsu jaunākajai paaudzei jau nepazīstamas latviešu operas vērtības.

Grūtāks bija Leonkavallo «Pajacu» atskaņojuma stāvoklis pēc vēl dzīvā atmiņā palikušā tās nesenā spožā koncertuzveduma operā prof. E. Vitinga jubilejā. Zēl arī, ka operas atskaņojums dots bez koriem, tikai solistu dziedājumos, kas arī nebija visai spilgti, sevišķi Nedas partijā (H. Sala, T. Matīss, H. Ozolītis, P. Smans, K. Šteinbergs). Galvenās atskaņojuma kvalitates nesa orķestris.

Diriģents A. Lapiņš parādīja drošu un rūpīgu ansambļa iestudējumu, priekšnesumā no diriģenta rokas un gribas tomēr varēja vēlēties spilgtāku impulsu.

*

Jauna diriģenta debijas nozīme bija simfoniskam koncertam Valsts Jaunatnes teatrī. Teatra un Radiofona muziķu sastādītā orķestra priekšā bija Jaunatnes teatra diriģents Leonhards Ostrovskis. Orķestra sniegumi no techniskā viedokļa gan nebija nevainojami, galvenokārt kvalitativi nevienādā orķestra sastāva dēļ. Koncerta pozitivais ieguvums bija pārliecība, ka jaunajā muziķī, kas nāk no orķestra vijolnieka prakses, ir stipras diriģenta dotības, drosme, dedzība, muzikalitate, arī jau krietna diriģenta techniskā maņa. No programas priecināja Vebera «Oberona» un Bethovena «Egmonta» uvertiru dzīvais atskaņojums un it sevišķi Brucha vijolkoncerts, ko teicami spēlēja Lida Rubene un kura pavadījumā diriģents solistei sekoja ritmiski droši un elastīgi. Mazāk apmierināja Šuberta «Nepabeigtā simfonija», kuras atskaņojumam, bez detaļu izstrādājuma nepilnībām, trūka arī pilnīgākas kopuma aptveres.

Jaunajam diriģentam jānovēl tikpat liela turpmāko muzikalo studiju darba griba, cik stipras viņa diriģenta dziņas, lai intuicijai un talantam pievienotu arī intelekta kaldinātas atziņas.

Jēkabs Vītoliņš

Kultūras dzīve REPUBLIKĀ

Komjaunieši organizē teatra izrādes

Aktiva teatra izrāžu un citu kulturalu pasākumu organizētāja Popes pagastā ir komjaunatnes organizatore Rita Bērente. Ar viņas gādību Popes pagasta darba zemnieki noskatījās Annas Brodeles dramatizējumu «Trīs šķūnīši» pēc Annas Sakses stāsta; un Rūdolfa Blaumaņa «Pazudušais dēls». Abu lugu iestudējumus sniedza komjaunie šu mākslinieciskās pašdarbības pulciņš.

35 gadi mākslas pedagoģijas darbā

Nesen uz 35 mākslas pedagoģijas darbā pavadītiem gadiem atskatījās Liepājas mākslinieks un pedagogs K. Hartmanis. Beidzis Parizes Mākslas akademiju, viņš kādu laiku strādā Maskavā un Novgorodā, pēc tam Revelē. Kopš 1920. gada K. Hartmanis vada Mākslas studiju Liepājā. Studija sagatavo audzēkņus Mākslas akadēmijai un universitates architekturas fakultatei.

Mākslinieciskā pašdarbība Varakļānos

Pagājušajā mācību gadā Varakļānu valsts vidusskolas mākslinieciskās pašdarbības pulciņš sagatavojis un uzvedis septiņas lugas: Akuratera «Lāča bērni», Blaumaņa «Pazudušais dēls», Aspazijas «Zaudētās tiesības», Brodeles «Dēla pārnākšana», Blaumaņa «Zelta kupris». Bez tam pulciņš bija sarīkojis arī vairākus koncertus ar kora un solo dziesmām, tautiskām dejām, deklamacijām.

Ciemos pie kaimiņiem

Ugāles Kulturas nama dramatiskā kopa viesojās Dundagā ar Blaumaņa lugas «No saldenās pudeles» izrādi.

Užavas pagasta dramatiskā trupa rīkoja viesizrādi Vārves pagasta Tautas namā. Uzveda Roberta Luksa 3 cēlienu dziesmu spēli «Kad vīru pērk».

Mākslinieciskā pašdarbība Cēsīs

Nesen Cēsu Kulturas nama dramatiskais pulciņš uzveda jauniestudējumu — Viļa Lāča lugu «Uzvara». Režiju vadīja E. Krastiņš. Uzvedums bija labi izdevies, it īpaši trešā aina (strēlnieki pozicijā upes krastā). No tēlotājiem kā labākie minami E. Krastiņš — vācu aģenta Nātana lomā un V. Rudzītis — leitnanta Griezes lomā.

Solistu koncerts Liepājas Muzikali dramatiskā teatrī

Pēc ilgāka pārtraukuma Liepājas Muzikali dramatiskā teatrī notika plašs solistu koncerts. Orķestris diriģenta K. Bunkas vadībā atskaņoja Rimska-Korsakova darbus. Tenori A. Tiltiņš un V. Ašēvskis dziedāja krievu romances un frontes dziesmiņas.

No baleta solistiem nedalītu piekrišanu izpelnījās pazīstamā dejotāja Marta Alberinga, sniedzot temperamentīgu spaņu deju izpildījumu. Koncertā vēl piedalījās soliste Erna Kukaine, M. Fišers un P. Latiševs, izpildot Dunajevska, Rubinšteina u. c. komponistu darbus.

E. Pakule un A. Daškovs Liepājā

16. un 17. jūnijā Liepājā ar koncertiem viesojās LPSR Nopelniem bagātie mākslinieki Elfrīda Pakule un Aleksandrs Daškovs. Viesi izpildīja latviešu, krievu un cittautu komponistu darbus, operu arijas un tautas dziesmas. Pie klavierēm pavadīja **Hermanis Brauns.**

Ārzemēs

KULTURAS DZĪVE UNGARIJĀ

Jaunajai Ungarijai raksturīga milzīgā interese par padomju literaturu un mākslu. Pēdējā gadā izdoti ļoti daudz padomju autoru darbu tulkojumi.

Ungaru valodā iznākusi M. Svetlova luga «Pasaka» Šarlotes Laņji tulkojumā. Avīze «Ui so» («Jaunais vārds») iespiež S. Ščipačeva, M. Isakovska, A. Surkova, M. Aligeres, K. Simonova un citu padomju autoru dzejas A. Gidaša, Š. Laņji, E. Madarasa tulkojumos. Tai pašā avīzē bija ievietoti raksti par V. Majakovski, Dm. Furmanovu, Mate Zalku, A. Fadejevu, I. Erenburgu un M. Šolochovu.

Padomju un ungaru kulturas biedrības izdevniecība patlaban izdod A. Fadejeva romanu «Jaunā gvarde» E. Madarasa tulkojumā.

Budapeštas nacionalais teatris izrādija K. Simonova lugu «Krievu ļaudis».

Budapeštas universitates literaturas profesors G. Lukačs nolasīja vairākus referatus par padomju literaturu.

Ļoti liela interese arī par ungaru rakstnieku antifašistu darbiem, kas fašistiskajā Ungarijā bija aizliegti.

Ungarijas republikas prezidents Zoltans Tildi apbalvojis ar Ungarijas republikas augstāko ordeni rakstniekus Mate Zalku (pēc nāves) un Bela Ilešu. Čerepfalvi izdevniecībā iznāk M. Zalkas romans «Doberdo». Iznācis Šandora Gergeļa triloģijas «1514» otrais sējums. Otrā izdevumā iznācis Bela Ileša romans «Karpatu rapsodija».

Žurnals «Literatura» iespiež Laioša Zilachi jauno romanu «Ararat». Romanā notēlota Ungarijas dzīve fašisma gados. Izdevniecība «Ui idek» («Jaunie laiki») izdevusi Eugena Heltai romanu «Sapņu māja». Šis ievērojamā rakstnieka demokrata jaunais romans mobilizē sabiedrisko domu pret imperialistiskiem karļem un aizstāv demokratijas un humanisma idejas. Izdevniecība «Ateneum» izdod Andora Gabora romanu «Doktors Šenki».

Izdevniecība «Sikra» («Dzirkstele») iespiež Laioša Nadj jauno aprakstu grāmatu «Sādža».

Avīze «Tet» («Darbība») iespiedusi jaunā dzejnieka partizana dzejoli «Vēstule Leonidam Pervomaiskim», kurā izsaka ungaru tautas pateicību padomju tautai par Ungarijas atbrīvošanu.

Iznācis Georga Beleni vēsturiskais stāsts «Tančič» — par 1848.—49. gadu revoluciju Ungarijā.

Budapeštas dramas teatris izrādīja Bela Balaša lugu «Mocarts». Budapeštas nacibnalais teatris iestudējis Juliusa Gaja lugu «Dievs, imperators, zemnieks». Galvenajā lomā — pazīstamais aktieris Tomašs Majors. Izrādei lieli panākumi.

GRĀMATU IZSTĀDE MEKSIKĀ

Meksikā svinīgi atklāta ceturtā grāmatu izstāde, kurā piedalās arī Padomju Savienība. Izstādes atklāšanā piedalījās Meksikas prezidents Avils Kamašo, diplomatiskais korpuss un goda viesi.

Pēc stendu apskates prezidents atzinīgi izteicās par padomju paviljonu, kas, pēc viņa domām, ir viens no labākajiem visā izstādē.

STARPTAUTISKAIS ŽURNALISTU KONGRESS KOPENHAGENĀ

Kopenhagenā beidzies starptautiskais žurnalistu kongress, kurā piedalījās arī padomju žurnalisti — Galanktionovs, K. Simonovs, I. Erenburgs. Līdzšinējās Starptautiskās žurnalistu federacijas un sabiedrotu valstu žurnalistu organizacijas vietā kongress nodibināja jaunu apvienību — Starptautisko žurnalistu organizaciju.

CHRONIKA

Viļa Lāča stāsts igauņu valodā

Vienā no pēdējiem literaturas un mākslas laikraksta numuriem «Sirpis un āmurs» igauņu valodā iespiests Viļa Lāča partizanu stāsts «Saimnieks pārnāk mājās».

M. Gorkijs tēlojošā mākslā

Sakarā ar Maksima Gorkija 10 gadu nāvesdienas atceri, Maskavas Mākslinieku Savienība izdevusi krāsainu kokgrebumu albumu. Albumā 12 mākslinieka M. Paļakova grebumi. Vairākos grebumos attēlota A. M. Gorkija satikšanās ar Ļeņinu un Staļinu: «N. I. Ļeņins ciemos pie Gorkija Kapri salā», «A. M. Gorkijs pie V. I. Ļeņina», «I. V. Staļins pie A. M. Gorkija».

*

14. jūnijā pagāja 60 gadu kopš miris izcilais krievu klasiskās dramaturģijas pārstāvis A. N. Ostrovskis. Atzīmējot viņa nāvesdienas piemiņu PSRS Valsts bibliotekā laikā no 13. līdz 16. junijam rīkoja Ostrovska darbu izstādi. 14. jūnijā plkst. 20-os bibliotekā notika Valta Grēviņa priekšlasījums par Ostrovska dramaturģiju.

Mākslas lietu komitejā

Mākslas lietu komitejā pie PSRS Ministru Padomes radīta komisija, kas nodarbosies ar jaunu metožu un formu meklēšanu, kā labāk un mākslinieciskāk noformēt teatru izrādes un rūpēsies par skatuves technikas uzlabošanu PSRS teatros. Komisijas priekšsēdētājs — izcilais teatra mākslinieks P. V. Viljams.

Filma par Maksimu Gorkiju

Maskavas dokumentalo filmu Centralā studija pabeidza uzņemt filmu «Maksims Gorkijs». Filma stāsta par lielā rakstnieka bērnību, ceļojumiem pa Krieviju, literarās darbības sākumiem, rāda Maksima Gorkija tikšanos ar Ļeņinu un Staļinu un Gorkija lomu padomju literaturas attīstībā. Filmā ietilpināti fragmenti no Gorkija lugu izrādēm Maskavas Dailes teatrī — «Dibenā», «Ienaidnieki», «Dostigajevs un citi».

Scenarija autors L. Mikulins, režisors S. Bubriks, komponists L. Švarcs. Tekstu lasa M. Ļebedevs un L. Hmara.

K. Fedina jaunā grāmata

Nesen Maskavā iznācis Konstantina Fedina romāns «Pirmie prieki», varbūt, interesantākais no visiem līdz šim iznākušajiem Fedina darbiem. Romana tema — mākslas attieksme pret dzīvi, mākslas loma un nozīme dzīvē. Romans iesākas ar rakstnieka Pastuchova un aktiera Cvetuchina ierašanos kādā iebraucamā vietā, lai no šejienes varētu vērot dzīvi savām acīm un pēc tam to attēlot M. Gorkija lugas «Dibenā» uzvedumā.

Dzīve, kurā viņi ieskatās, tos nevilus saista pie sevis ar veselu virkni dažādu cilvēku un notikumu un beidzot iejauc politiskā lietā, pašiem to nemaz nejaušot. Kaut gan ar lielām grūtībām un nepatikšanām viņi beidzot tiek cauri, tomēr Pastuchovs spiests atzīties, ka viņu dzīve rit uz tukšu bezmērķību. «Bet netālu no mums kaut kas rada mūsu nākotni,» saka Pastuchovs, bet Cvetuchins: «Kādēļ mēs pārcietām visus šos nelāgos apvainojumus tik smagi? Ja mēs būtu iesaistīti ne aiz kļūdīšanās, bet lietas labad, kā īsti līdzdalībnieki, varbūt būtu bijis vieglāk...»

Viņi priecājas, ka izkļuvuši sveikā un var pa vecam nodoties savai mākslai. Autora viedoklis šajā jautājumā tomēr citāds: cik gan daudz māksla zaudē ar to, ka Pastuchovam un Cvetuchinam līdzīgi cilvēki izvēlas tikai dzīves novērotāju lomu. Sakarā ar to romanā iesaistīts arī Ļeva Tolstoja tēls. Viņa nāvesdienā Pastuchovs saplēš savu manuskriptu un rūgti raud, jo — «... Tolstoja vārdos bija spēks, kas pacēla uz augšu, lika apzināties savu vainu dzīves priekšā un radīja vēlēšanos kļūt labākam. Viņš mums atstāja likumu: «Lūk — zeme. Lūk — cilvēks. Un, lūk, — uzdevums: uzcelt virs zemes cilvēkam labklājības pilnu dzīvi.»

Tāda ir romana galvenā pamatdoma. Darbība notiek 1910. g. Saratovā. Autors rāda, kā revolucijas priekšvakarā veidojās jaunais cilvēks. Pret saviem varoņiem Fedins patiess. Viņš nesaudzē ne Pastuchovu, ne Cvetuchinu. Ar smīnu viņš zīmē pārējās tā laika figuras: kupču paaudzes pēdējo pārstāvi Šubņikovu, žandarmu pulkvedi Polotjencevu ar viņa pavadoni, namīpašnieku Meškovu u. c. Tiem pretim stāv cita lējuma cilvēki — nākotnes veidotāji. Te ir jaunietis revolucionars Kirils, viņa māte skolotāja Anočka un Liza Meškova. Vissimpatiskākais ir Lizas tēls. Viņai dzīvē uz katra soļa misās: mīla uz Kirilu, apprecēšanās, strīds ar vīru, bēgšana no viņa, bērns. Viss izcaurits nepareizi, ne tā, kā domāts, kā gribēts. Šajos sarežģījumos Liza veidojas un aug.

«Pirmie prieki» — tikai pirmā daļa no nodomātās triloģijas. Te attēlota tās paaudzes jaunība, kas ar savu vēlāko mūžu jau iesniedzas padomju dzīvē. **A. Reiss**

Laikraksts «Literatura un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: **J. Grants** (atbildīgais redaktors), **M. Buša, N. Grīnfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse.**
Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10—14. Numurs maksā Rbļ. 1. —. Abonēšanas maksa Rbļ. 52,— gadā.
Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnalu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.
Iespiests Vapp Poligr. tresta tipogr. Nr. 1 «Cīņa», Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40 JT04430